

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ СХОВИЩА
ЗІ ЗБРОЄЮ ТА БОЄПРИПАСАМИ НА ДЕОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ**

Методичні рекомендації

КИЇВ – 2023

Рекомендовано науково-методичною радою
Національної академії внутрішніх справ від 22.11.2023 року (протокол № 14)

Авторський колектив:

Охріменко С. С., науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології ННІ № 2 НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Александренко О. В., науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології ННІ № 2 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент;

Приходько Ю. П., доцент кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз ННІ № 2 НАВС, кандидат юридичних наук, доцент.

Рецензенти:

Янковий М. О. – професор кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Денисенко А. С. – начальник слідчого управління Головного управління Національної поліції в Сумській області.

О-92 Використання спеціальних знань під час огляду сховища зі зброєю та боєприпасами на деокупованій території [Текст] : метод. рекомендації / [С. С. Охріменко, О. В. Александренко, Ю. П. Приходько]. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2023. – 44 с.

Надано характеристику діяльності органів та підрозділів Національної поліції під час виявлення та огляду сховища зі зброєю та боєприпасами на деокупованій території, а також напрямів використання спеціальних знань упродовж пізнання найбільш поширених елементів слідчої картини. Розкрито особливості підготовки та тактики слідчого огляду сховища зброї та боєприпасів на деокупованій території. Відображено алгоритм дій членів слідчо-оперативної групи щодо фіксації слідів сховища зі зброєю та боєприпасами. Окреслено специфіку призначення окремих видів судових експертиз за результатами огляду сховища зі зброєю та боєприпасами.

Для керівників органів досудового розслідування, слідчих, працівників експертних установ, а також здобувачів ступеня вищої освіти, наукових та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти юридичного спрямування.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ З ВИЯВЛЕННЯ СХОВИЩ ЗІ ЗБРОЄЮ ТА БОЄПРИПАСАМИ НА ДЕОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ	5
1.1. Характеристика місць незаконного зберігання (сховищ) зброї та боєприпасів на деокупованій території.....	5
1.2. Рекомендації щодо дій працівників поліції у разі виявлення сховища зброї та боєприпасів на деокупованій території (дотримання правил безпеки)	11
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ СХОВИЩА ЗІ ЗБРОЄЮ ТА БОЄПРИПАСАМИ НА ДЕОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ	17
2.1. Підготовка до проведення огляду сховища зі зброєю та боєприпасами	17
2.2. Особливості тактики слідчого огляду сховища зброї та боєприпасів на деокупованій території	19
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ СХОВИЩА ЗІ ЗБРОЄЮ ТА БОЄПРИПАСАМИ НА ДЕОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ	26
3.1. Алгоритм дій членів слідчо-оперативної групи щодо фіксації слідів сховища зі зброєю та боєприпасами	26
3.2. Призначення судових експертиз за результатами огляду сховища зі зброєю та боєприпасами	31
3.3. Проведення перевірок за криміналістичними та іншими обліками об'єктів, виявлених під час проведення огляду сховища зі зброєю та боєприпасами	35
СПИСОК НОРМАТИВНИХ АКТІВ ТА НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ	40

ВСТУП

Держава в межах своєї території здійснює верховенство, яке називають територіальним і яке є невід'ємною частиною державного суверенітету. Внаслідок війни російської федерації на території України, остання втратила контроль над територією Автономної Республіки Крим та частиною територій адміністративно-територіальних одиниць Луганської, Донецької, Запорізької, та Херсонської областей. Протиправний характер проведених на окупованих територіях України псевдореферендумів щодо приєднання цих територій до росії, їх невідповідність чинному українському законодавству та нормам й принципам міжнародного права робить пріоритетним заходи з деокупації територій України. Деокупованими територіями визнаються такі українські території, які перебували в статусі тимчасово окупованих територій, і на яких забезпечено (відновлено) державний суверенітет України.

Процес деокупації території загалом передбачає комплекс правових, воєнних, політичних, дипломатичних, адміністративних, економічних, інформаційних, соціальних та інших заходів, спрямованих на відновлення державного суверенітету та територіальної цілісності в межах державного кордону України. Виходячи з цього, деокупація тимчасово окупованих територій є однією з найважливіших безпекових завдань, які постають сьогодні перед українською державою та суспільством. Після звільнення території України перед правоохоронцями постають нові завдання щодо знаходження сховищ з нелегальною зброєю та боєприпасами. Така зброя наражає на небезпеку цивільних осіб, надає можливість вчинення нових кримінальних правопорушень, озброєння злочинних груп, ймовірність нових військових загроз зі сторони рф тощо. Саме тому виявлення таких сховищ та вчасне вилучення зброї та боєприпасів вимагає координованих і довгострокових зусиль з боку державних органів України та уповноважених компетентних осіб.

РОЗДІЛ 1

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ З ВИЯВЛЕННЯ СХОВИЩ ЗІ ЗБРОЄЮ ТА БОЄПРИПАСАМИ НА ДЕОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ

1.1. Характеристика місць незаконного зберігання (сховищ) зброї та боєприпасів на деокупованій території

Державна політика у сфері деокупації тимчасово окупованої території України – це комплекс визначених цілей, завдань та напрямів діяльності компетентних органів та громадянського суспільства, що спрямовані на відновлення територіальної цілісності та суверенітету України над тимчасово окупованою територією, нівелювання потенційних загроз зі сторони РФ, здійснення планової діяльності щодо створення умов та визначення можливостей реалізації військових, політико-дипломатичних, організаційно-правових заходів щодо звільнення тимчасово окупованих територій АРК, Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей.

Починаючи з 2014 року на території України, а особливо на її деокупованих територіях, військові, правоохоронці та цивільні починають знаходити все більше і більше сховищ зі зброєю та боєприпасами. Упродовж 2020 року було виявлено 68 сховищ, у 2021 році вже 104, тоді як у 2022 році – 248. Як бачимо, з кожним роком цей показник лише зростає, що не може не викликати занепокоєння серед правоохоронних органів та громадськості. У засобах масової інформації все більше з'являється повідомлень про знаходження сховищ зі зброєю та боєприпасами, які поширюються територією України, навіть, в населених пунктах за сотні кілометрів від зони бойових дій. Так, в центрі Києва СБУ виявила схованку з бойовими гранатами і балонам ртуті. Хованку облаштували в орендованому гаражі на одній з центральних вулиць столиці. Крім ртуті і двох бойових гранат Ф-1, також вилучили два електродетонатори.

Проаналізовані дані та звіти Офісу Генеральної прокуратури України вказують на те, що більшість нелегальної зброї та боєприпасів, які розміщувалися в сховищах, становлять собою цинки з патронами до вогнепальної зброї (як і сама зброя), гранати, гранатомети, протипіхотні міни тощо, радянського зразка і виготовлені на заводах СРСР та Східної Європи в часи холодної війни. Рідко зустрічалися боєприпаси до легкого озброєння недавнього випуску і зразки зброї, вироблені в інших географічних регіонах. Боєприпаси недавнього виробництва становлять менше одного відсотка від всіх вивчених одиниць. Однорідність вилучених боєприпасів відображає, з одного боку, велику кількість наявних боєприпасів в обігу, які мають місцеве походження, і, з іншого боку, географічно окреслену сутність самої війни.

Були виявлені сотні сховищ зброї, облаштованих сепаратистами, пов'язаними з донецькою народною республікою (ДНР) чи луганською народною республікою (ЛНР), які мали намір використати їх проти українських військовослужбовців та цивільного населення. Боєприпаси, отримані від проросійських збройних формувань, були також знайдені в будинках самих

членів проросійських збройних формувань та членів їхніх родин і знайомих. Так, наприклад, у 2016 році правоохоронці вилучили РПГ-18 і цинк боеприпасів калібру 5,45 мм у будинку тридцятилітнього жителя села Тошківка Луганської області, який отримав їх від членів ЛНР.

Отже, величезні обсяги неконтрольованої зброї продовжують підривати зусилля правоохоронних органів і мають смертоносні наслідки для громадян України та цілісності держави.

У межах даної проблематики доцільно зважати на розуміння поняття «сховище», адже воно здатне визначати особливості виявлення таких місць та подальшої фіксації слідів правоохоронними органами. Під **сховищем (сховом, схованкою)** слід розуміти потаємне, невідоме для інших місце, де що-небудь ховають. Також це є одним з видів схованок, криївок зі зброєю, боеприпасами тощо. Тлумачний словник української мови визначає сховище як схов, тобто будь-яке місце (приміщення) для тривалого зберігання чогось, зазвичай не для широкого вжитку, а для конкретних цілей. Наприклад: зброї, продуктів харчування, речей. Синонімами цього є: схованка, потайник, хованка, криївка, спуд, переховок, скритка, нишпорка. Отже, «сховище» – потайний сховок, насамперед, зброї, боеприпасів та іншого майна військового застосування.

Головним у облаштуванні сховища та врахуванні всіх обставин є мета таких дій та основне призначення, під які він створюється і збирається його вміст. Виходячи з предмету нашої роботи йтиметься насамперед про сховища, які були облаштовані у районах ведення бойових дій ЗСУ з окупаційними військами РФ та які території були деокупованими.

Щодо характеристики таких місць, то на розташування схову впливають різні фактори (обставини). Наприклад, підготовка до військової операції з окупації територій, незаконного обігу (контрабанди) зброї, для військових дій противника, які готуються, для власних потреб (збирання зброї з метою вивозу на продаж) тощо. Виходячи зі свого призначення сховища можуть розташовуватися у будь-яких місцях, але головним є його замаскування, таємність, можливість під'їзду транспорту, відсутність можливого підтоплення місцевості, непомітність. Сховище має бути доступним, але і гарно замаскований, поки в ньому ще зберігається зброя чи боеприпаси. Найчастіше місцями викриття сховищ є покинуті, зруйновані та занедбані будинки та будівлі, їх підвальні приміщення, горища, відкрита місцевість, лісосмуги та кар'єри, у полях, лісах та навіть водоймах (якщо зброя буде герметично запакована та її підняття на поверхню не буде важким), на узбіччі доріг; на вулицях, дитячих майданчиках, адміністративних спорудах та на об'єктах критичної інфраструктури (ЧАЕС, ЗАЕС тощо), в храмах та церковних спорудах, природних та штучних печерах, штольнях, шахтах і кар'єрах, занедбані об'єкти інфраструктури (залізничні лінії, колодязі, тунелі тощо); руїни та розвалини; трубопровід кабельних ліній, каналізації та водопостачання, колектори тепломереж тощо.

Місце сховища в ідеальному випадку має бути в рівній мірі доступно як тому, хто робить це сховище так і тому, хто за задумом ворога (виконавця) має забирати зброю та боеприпаси з нього. Облаштування схову задля його безпеки також можливе в будинках колаборантів, членів проросійських

збройних формувань, їх рідних і знайомих, а також в заглибленні під підвалом, у замаскованих ямах на городі, оранжереї, траншеях, трубах, колодязях тощо. За умови якісного герметичного пакування сховище також може бути розташоване поблизу водойм або безпосередньо у них.

Головними чинниками для власників зброї та боєприпасів (її користувачів) є усвідомлення того, що сховище перебуває в безпеці; таємність та стовідсоткова гарантія вилучення та використання зброї у відповідності до поставлених цілей. До їх облаштування можуть бути задіяні різні особи із залученням різних елементів прикриття та легендування: будівельники, водії, інженери, хіміки, біологи тощо.

Слід також враховувати фактори місцевості, в якій, ймовірно, можуть бути сховища зброї та боєприпасів. Особливо слід з'ясовувати такі важливі позиції: вологість, тиск ґрунту на сховище та його вміст, вплив низьких температур, можливість появи грибка (цвілі) чи бактерій, хімічне відтворення ґрунту, наявність великої кількості диких тварин, здатних порушити герметичність зберігання предметів військового застосування. За особливостями місцевості доцільно визначати показники ґрунту, наявності чи відсутності водойм, лісосмуг, приватних будинків (звертати увагу на будинки колаборантів, їхніх родичів, негативно налаштованих місцевих жителів, залишені позиції ворожих військ тощо).

Слід пам'ятати, що на відкритій місцевості трав'яний покрив та листяні дерева мають розвинену кореневу систему, яка ускладнить викопування землі, а тому облаштування сховища саме там мало ймовірно. На протигагу цьому коріння хвойних дерев є менш розгалуженими, вони більше йдуть у глибину під стовбур, і до того ж хвойні дерева ростуть на більш сухих ґрунтах. Слід також зауважити на те, що після облаштування схову сліди перебування людей, транспорту, пошкодженого ґрунту тощо власники зброї та боєприпасів зазвичай піддають максимальному знищенню (маскуванню). Звідси варто звертати увагу на будь-які штучно створені елементи обстановки або такі, що не відповідають логічному поясненню щодо їх природної появи.

Ідеальний тип ґрунту для облаштування сховища зі зброєю та боєприпасами – пісок або суміш глини та піску з великою кількістю останнього. Особливо варто знати, що глиняні ґрунти в спекотний час року, на відкритих місцях, стають твердими і такий ґрунт важко буде копати непоміченим і за короткий проміжок часу. Взимку сліди існування зберігання зі зброєю особливо буде видно на снігу та під час його танення.

У зв'язку із тим, що закопування є найбільш розповсюдженим способом формування сховища зброї та боєприпасів, місце для його закладки в землі знайти простіше всього. Проте вилучення та перевірка вмісту сховища потребує виконання дій у темний час доби, що доволі часто здатне ускладнювати сам процес. З огляду на це під час вивчення місцевості, яка може бути насичена сховищами зброї та боєприпасів у землі, доцільним є використання безпілотних літальних апаратів (дронів/квадрокоптерів), що дає змогу помічати потенційно можливі зміни обстановки, які використовують з метою втаємничення предметів схову. Аналогічні літальні апарати повинні бути обладнані оптичними пристроями відео- і звукозапису, здатними передавати інформацію

(активні та пасивні засоби нічного бачення) за несприятливих погодних умов (тепловізори) тощо.

Щодо розмірів сховища зі зброєю та боєприпасами, то вони можуть варіюватися від найменших (20-30 см) й до наймасштабніших. Велике за розміром сховище зі зброєю та боєприпасами практикують закладати в тих місцях, де можна здійснювати безперешкодний підхід до нього та під'їзд на авто з залишенням найменших слідів перебування людей та транспорту.

За результатами аналізу звітних документів наймасштабніші сховища були знайдені, переважно, на деокупованих територіях, особливо в частині деокупованих територій Донецької та Луганської областей. За даними Офісу Генерального прокурора упродовж 2020 року правоохоронцями було вилучено зі сховищ 38 гранатометів та реактивних систем. Також, упродовж 2021 року було вилучено 81200 набоїв, 63 гранатомета та 32 кулемета й іншу зброю, що знаходилася як у приватних помешканнях, так й у спеціально облаштованих сховищах. Так, наприклад, співробітники карного розшуку поліції виявили величезну схованку зі зброєю в колишньому дитячому таборі в селищі Ольгинка Волноваського району. Було знайдено вогнемет “Джміль”, 34 артилерійські міни та підрильники до них, 33 гранатомети, 45 гранат до гранатометів, 73 набой до гранатометів, 8 протипіхотних мін, 6 протитанкових мін, 1682 великокаліберних снаряди калібром 14,5 і 30 мм, 367 гранат і 47 запалів до них, 14173 патрони різних калібрів, снайперську гвинтівку і два автомати Калашникова. Щонайменше один з них був вкрадений з військової частини Автономної республіки Крим під час незаконної анексії. Разом із тим, у деокупованому місті Слов'янськ у покинутій будівлі на території колишньої військової частини правоохоронці виявили сховище з вибуховою зброєю та боєприпасами. Серед вилученого – реактивний протитанковий гранатомет та дві протитанкові гранати, димові гранати, уніфікований запал ручної гранати, корпус від РГД-5, три тротилеві шашки, два електродетонатори, освітлювальна міна, декілька магазинів до автомата Калашникова та більше тисячі набоїв.

Щодня, під час стабілізаційних заходів, документування військових злочинів та збору необхідної доказової бази військові та поліцейські знаходять місця та докази присутності на деокупованих територіях України російських окупантів. Виявляється розбита ворожа техніка, сховища зі зброєю, заміновані лісосомиги та інші ознаки перебування військових рф на деокупованих територіях.

Так, у Луганській області знайдено сховище з артснарядями, заміноване протитанковими мінами. Зі схованки, облаштованої поблизу лінії розмежування, в околицях селища Трьохізбенка, правоохоронці вилучили 94 артилерійські снаряди, ручну реактивну протитанкову гранату РПГ-18, п'ять гранат РГД-5 і майже 2500 набоїв різного калібру. Також по периметру схову виявили шість протитанкових мін ТМ-62 загальною вагою 42 кг тротилу. Заміновані сховища зі зброєю знаходять не тільки на деокупованих територіях Донецької та Луганської областей, а і на деокупованих територіях Запорізької, Чернігівської, Сумської, Київської та Херсонської областей. У лісах та селах виявляють дуже небезпечні “розтяжки”, які фактично мають викрити місцезнаходження сховищ.

Варто зазначити, що під час огляду схованок зброї та боєприпасів ручні гранати є настільки поширеними, що правоохоронці виявляють навіть окремі

сховища, які містять переважну кількість одиниць цих предметів. Наприклад, на початку квітня 2022 року співробітники Національної поліції знайшли 200 гранат Ф-1 і більше ніж 30000 набоїв до вогнепальної зброї у приватному гаражі у Чернігівській області. Дані, зібрані Офісом Генерального прокурора України (Генпрокуратурою), вказують, що рівень вилучень боєприпасів, разом з боєприпасами для легкого озброєння, різко виріс у 2014 році і з того часу залишається стабільно високим. Кількість вилучених гранат підскочила більше, ніж в десять разів від 2013 до 2014 року і постійно зростала аж до 2022 року. Разом з тим, також упродовж 2020-2022 років кількість вилучених протипіхотних наземних мін виросла майже вдвічі.

Під час виявлення зброї та боєприпасів у схові потрібно звертати увагу на елементи пакування. Наприклад, якщо зброї у сховищі не багато, за об'ємом, то вона повинна поміщатися у рюкзак або сумку і за нею, ймовірно, може прийти (або вже приходив) насамперед хтось з місцевих. З того, як запакована знайдена зброя у сховищі, можна зробити висновок про важливість запланованих та пов'язаних зі зброєю військових дій, досягнення усіх поставлених цілей, адже повністю сподіватися на герметичність контейнера не можна. Упаковка речей і укладання їх в контейнер, ймовірно, проводилася в іншому місці, а вже потім їх було перенесено або перевезено до конкретного сховища. Зброя або боєприпаси можуть бути упаковані вакуумним пакуванням, обернені у два шари тканини (внутрішній тонкий і гнучкий, а зовнішній більш щільний і жорсткий), зокрема у бавовняну тканину та брезент, загорнені у алюмінієву фольгу (зокрема у харчову), вологостійкий промаслений папір, тонкий листовий кошик. Дрібні предмети можуть бути упаковані у презервативи.

У водоймах зброя може бути герметично упакована у військових термосах різної ваги. Слід звертати увагу на все пакування загалом, насамперед, з метою знаходження будь-яких рукописних написів, поміток, малюнків, схем, інструкцій, квитанцій, номерних знаків, штрихкодів, планів або схем застосування, інших позначок про країну-походження та призначення. Це вказує, перш за все, на важливість даної зброї та боєприпасів для досягнення конкретних цілей її використання.

Суттєву роль у виявленні сховищ зброї та боєприпасів на деокупованих територіях відіграють орієнтири. Зміна оперативної обстановки загалом може призводити до зміни контролю за конкретною територією. Саме тому власники зброї та боєприпасів після закладки сховища можуть створювати штучні або використовувати природні орієнтири, щоб потім було зручніше передавати інформацію щодо точних місць зберігання предметів військового вжитку. Будь-який помітний орієнтир може виступити в якості головного – наприклад, єдина у всій окрузі церква або міст на дорозі між двома позиціями ведення бойових дій.

При пошуку сховищ зброї варто зважати на те, що зазвичай учасники таких дій дотримуються певних правил, а саме: єдиний головний орієнтир повинен легко ідентифікуватися; він має бути фіксованим до закінчення терміну використання сховища; перебувати на такій відстані від сховища, щоб від нього можна було обчислити точне місце закладки; орієнтир має знаходитися на доступному маршруті до сховища, який можна легко описати

словесно іншим особам. У той час, для конкретних орієнтирів прив'язки до сховища підходять такі об'єкти, як от: невеликі рідко відвідувані місцевими мешканцями мости і дамби, дорожні знаки і стовпи, водопровідні труби під дорогами в рідко відвідуваних місцях, пам'ятні монументи, характерні елементи місцевості, опори високовольтних ліній та інших об'єктів електричної напруги. Слід також зауважити, що доволі часто сховища створюються поруч або недалеко від орієнтира, адже це дає можливість швидко зорієнтуватися на місцевості та прокласти реальну або уявну лінію до безпосереднього місця зберігання зброї або/та боєприпасів. Єдине уточнення – даний підхід дає прийнятну точність, якщо віддалення від орієнтира до сховища не перевищує 50 метрів. У інший спосіб збільшується ймовірність похибки в орієнтирах, що потребує використання допоміжних засобів: компас, рулетка, мотузка тощо.

Варто також зазначити, що місце формування сховища в ідеальному випадку має бути доступно як власнику, так й подальшому користувачу зброї та боєприпасів. Тому дотичні до цього процесу особи в межах вибору місця зазвичай опрацьовують можливі варіанти подальшого розгортання подій.

Наприклад, якщо первинно сховище було облаштовано у підвалі чужого будинку або на прилеглий території, то після деокупації може бути обмежений доступ до місця зберігання зброї. Саме тому в роботі з населенням слід відслідковувати випадки появи незнайомців у чужому житловому будинку, адже їм буде дуже складно пояснити свою присутність у межах даного володіння. У разі зміни власника нерухомості сховище взагалі може опинитися поза зоною доступу, що збільшує ймовірність подальшого його викриття новими мешканцями або правоохоронними органами.

Крім того, ідеальні місця для закладки сховища зброї з таким же успіхом можуть виявлятися зручними та доступними місцевим жителям. Звідси варто здійснювати ефективну та довірчу комунікацію з працівниками органів місцевого самоврядування, місцевими активістами, патріотично налаштованими громадянами тощо. Серед найбільш поширених місць, де місцеві жителі (у тому числі, представники кримінальних структур) можуть влаштовувати власні закладки і схованки, є: шахти; кар'єри; занедбані будівлі; рідко використовувані об'єкти інфраструктури (залізничні лінії, колодязі, тунелі); руїни та розвалини; трубопроводи кабельних ліній, каналізації та елементи водопостачання; колектори тепломереж тощо.

Отже, наведені нами характеристики не становлять вичерпного переліку, адже процес вибору, створення та використання сховищ зброї або/та боєприпасів залежить як від об'єктивних (особливості місцевості, доступу, розмір предметів), так й суб'єктивних (інтелектуальні властивості, кваліфікація та досвід ініціаторів) чинників. Разом із тим, варто приділяти увагу будь-яким змінам обстановки та ретельніше перевіряти місця ймовірного зберігання зброї та боєприпасів, що може супроводжуватися заходами контактної взаємодії з представниками влади та населенням на деокупованих територіях.

1.2. Рекомендації щодо дій працівників поліції у разі виявлення сховища зброї та боєприпасів на деокупованій території (дотримання правил безпеки)

Встановлення належності відповідних предметів до зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв шляхом слідчого огляду сховищ, вирішення інших криміналістично значущих питань потребує участі в цьому процесі відповідного фахівця. Найчастіше об'єкти, які виявляються та оглядаються, при наявності окремих ознак, на перший погляд, впевнено можуть бути віднесені до конкретних видів предметів озброєння, але насправді такими не є (наприклад, якщо мова йде про саморобному зброю), або випадки мінування сховищ. Завдання зі встановлення місця схову предметів озброєння, їх виявлення та вилучення потребує дотримання відповідних правил безпеки.

Тому, враховуючи небезпеку для життя та здоров'я слідчо-оперативної групи (далі – СОГ) під час огляду виявленого сховища зі зброєю та боєприпасами, доцільно дотримуватися заходів із забезпечення особистої безпеки членів СОГ, а також забезпечувати чітку взаємодію її учасників з військовослужбовцями ЗСУ та співробітниками Державної служби з надзвичайних ситуацій з метою отримання підтримки та подальшого супроводження (залучення спеціаліста-вибухотехніка, здобуття вичерпної інформації щодо району виявлення та безпечного маршруту пересування до місця тощо). Функції координатора та суб'єкта взаємодії від поліції має здійснювати керівник слідчо-оперативної групи (далі – СОГ) або уповноважена посадова особа від підрозділу (наприклад, начальник органу досудового розслідування). Взаємодія з військовослужбовцями має здійснюватися насамперед через представників Військової служби правопорядку (у перспективі Військової поліції), до основних завдань якої входить сприяння у межах своєї компетенції органам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органам досудового розслідування та суду, органам державної влади та місцевого самоврядування, органам військового управління, підприємствам, установам, організаціям у виконанні покладених на них відповідно до законів обов'язків (ст. 3 закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України»).

Алгоритм дій керівника СОГ після прибуття на місце виявлення сховища зброї або/та боєприпасів повинен охоплювати наступні дії:

- оцінити обстановку і доповісти черговому або безпосередньо керівнику територіального органу поліції про деталі виявленого схову, його обсяг (кількісно-якісні показники), необхідність підкріплення, перелік заходів та дій, що плануються провести;

- провести первинне опитування осіб, які можуть дати первинну інформацію щодо виявлених предметів військового вжитку (місцеві жителі, співчуваючі, представники органів влади та місцевого самоврядування тощо). Таке опитування має займати мінімум часу, його головна мета – встановлення орієнтовних ознак виявленого схову, а також отримання пошукової інформації для встановлення причетних осіб;

– на основі консультацій зі спеціалістом-вибухотехніком визначити зону огляду місця сховища, позначити її межі і видалити за неї сторонніх осіб;

– після ознайомлення з обстановкою на місці події та необхідних консультацій керівник СОГ повинен остаточно вирішити питання щодо кола учасників огляду, у тому числі й у відомчому відношенні. Можливо, буде потрібно додатково викликати додаткових фахівців, придані сили і засоби для забезпечення ефективного огляду місця схову зброї;

– провести додатковий інструктаж з питань дотримання правил безпеки та організувати роботу всіх учасників СОГ з метою якісної фіксації слідової картини та доступної доказової бази.

Підготовка та проведення огляду сховища зброї та боєприпасів на деокупованій території має низку особливостей, пов'язаних, зокрема, з реальною чи потенційною небезпекою для життя та здоров'я складу СОГ, понятих і спеціалістів, які будуть учасниками огляду сховища. Саме тому важливо відзначити ще одну особливість – це трудомісткість огляду місця зберігання зброї та боєприпасів. Досвідчений керівник СОГ, формуючи загальний план дій усієї групи, вже на підготовчому етапі повинен вирішувати питання щодо залучення необхідних сил і засобів.

Починаючи з 24 лютого 2022 року, законом України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні введено режим воєнного стану. У зв'язку з цим обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з урахуванням особливостей, встановлених статтею 615 КПК України. На підставі введення воєнного стану під час проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих.

Такі самі заходи безпеки можуть бути здійснені й під час огляду сховища зброї та боєприпасів, адже збільшується ймовірність мінування як предметів схову, так і самого доступу до нього. Звідси, хід і результати проведення обшуку (огляду) житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, у тому числі, пов'язаного з виявленням сховища зброї або/та боєприпасів, в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису.

Безпосередньо перед початком огляду керівник СОГ (слідчий) разом зі спеціалістом-вибухотехніком проводять інструктаж усіх учасників огляду про заходи безпеки. Це завжди мають бути конкретні рекомендації, які враховують усі особливості місця розташування сховища та можливі замасковані пастки. Згодом інструктаж проводить інспектор-криміналіст і вказує: як пересуватися у сховищі або на відкритій місцевості, щоб зберегти сліди взуття (ніг), як брати в руки об'єкти й класти в пакувальний матеріал або виносити з небезпечної зони; особливо звертати увагу як знімати й зберігати шматки ізоляційної стрічки, кріпильні дроти й мотузки, маскувальний матеріал, як пакувати та вантажити зброю та боєприпаси.

Небезпеку для групи, яка працює на місці події, несуть вибухові пристрої, конструкція і спосіб закладення яких можуть бути доволі неочікуваними: купи

сміття, листя, гілок, зарості кущів, дерев, пластикові чи металеві каністри, ящики від зброї та боєприпасів, сплутані дрого, окремо розташовані чи купою складені на узбіччі дороги каміння, покинутий транспортний засіб чи його окремі деталі, трупи людей або тварин, під які можуть бути закладені вибухові пристрої, побутові речі тощо.

Саме тому вимоги, пов'язані з безпекою огляду (зокрема, поділ підготовчого етапу на тактичні прийоми, які реалізуються під час виїзду на місце події та безпосередньо на місці його проведення), повинні бути обов'язково дотримані. З огляду на це, наведемо певні *рекомендації про дії працівників поліції у разі отримання інформації щодо виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами на деокупованій території*:

1) перевірка об'єктивності отриманого повідомлення про виявлене сховище зброї або/та боєприпасів, щоб виключити факти можливого завідомо неправдивого повідомлення для вчинення обстрілу чи нападу на членів СОГ, що виїжджає для реагування на виклик та проведення подальшого огляду;

2) визначення необхідності залучення оптимальної кількості спеціалістів для розширеного складу СОГ. Упродовж перевірки з метою попередження можливих обстрілів СОГ виїзд здійснюють обов'язково з бойовим прикриттям (група вогневої підтримки) у складі однієї-двох автомашин, бронетранспортеру, групи розмінування; за необхідності спочатку проводять інженерну розвідку. Понятими під час огляду переважно є рядові військовослужбовці ЗСУ, оскільки місцеве населення майже неможливо залучити до участі в його проведенні через загрозу помсти з боку членів незаконних збройних формувань, диверсійно-розвідувальних груп та інших осіб;

3) включення у групу працівників Військової служби правопорядку ЗСУ для забезпечення охорони місця виявлення сховища зброї, а також саперів. На маршруті слідування СОГ та на місці огляду може бути виявлено снаряди, що не вибухнули, міни, інші вибухові пристрої. Крім цього, ймовірно може бути мінування членами незаконних збройних формувань або інших причетних до схову зброї осіб підходів до місця зберігання речей і предметів, що в ньому знаходяться, з метою їх знищення. У цьому разі, крім саперів, необхідною є участь в огляді місця події спеціаліста-вибухотехніка (вибухотехнічна служба МВС, ДСНС, ЗСУ, інші установи, організації чи відомства). До функцій спеціаліста-вибухотехніка на місці виявлення сховища зброї безпосередньо належать: а) консультування щодо визначення меж даного місця; б) надання допомоги слідчому та інших учасників СОГ у виявленні об'єктів військового вжитку; в) висунення версій щодо походження боєприпасів, виду вибухового пристрою, способу його підризу, виду й маси вибухової речовини, що перебуває в сховищі або біля нього; г) надання допомоги слідчому в складанні схеми місця виявлення. Отже, участь вибухотехніка є обов'язковою, оскільки він має забезпечити безпеку усіх учасників СОГ, а тому саме від його дозволу члени СОГ та інші учасники переходить до активної стадії проведення огляду;

4) виїзд СОГ на місце події в повному складі, оскільки відсутність хоча б одного зі спеціалістів може ускладнити роботу СОГ, суттєво вплинути на повноту та якість проведення огляду. Як нами вже зазначалося, спеціаліст-вибухотехнік або військовий сапер оглядає прилеглу територію біля схованки

на предмет замінування. Це можуть бути кущі, дерева, трупи військових, тварин, особисті речі військових рф. Лише після дослідження всієї прилеглої території можна буде переходити до огляду безпосередньо вмісту самого сховища.

Таким чином, відбувається сприяння в забезпеченні безпеки учасників огляду безпосередньо на місці виявлення предметів і речей військового застосування. Крім цього, вибухотехнік переймається питаннями безпеки під час динамічної робочої частини огляду зброї та боєприпасів, а саме: першим оглядає на предмет наявності замінування арсеналу зброї у схованці, наявності мін-пасток, їх ознак, займається їх знешкодженням, а також допомагає слідчому в описі ознак виявлених мін і пасток та процесу їх знешкодження. Спеціаліст-вибухотехнік, крім вказаного, допомагає слідчому в огляді й описі виявленого арсеналу зброї і боєприпасів, а саме: сприяє у встановленні виду й моделі боєприпасів та набоїв, маркування на них та на цинках з патронами, ящиках, інших предметах, в яких вони знаходяться або які знаходяться у сховищі та можуть мати приналежність до них. Надалі, за конкретними маркуваннями можливе призначення судових експертиз для встановлення походження зброї та боєприпасів (країна, місто виготовлення і походження, конкретна військова частина тощо). Крім того, важливу роль в огляді місця події відіграє інспектор-криміналіст, який сприяє слідчому у фото-, відеофіксації обстановки на місці події, аудіофіксації показань свідків-очевидців, потерпілих, а також фіксації та вилученні речових доказів;

5) наявність у керівника СОГ або уповноваженого від територіального підрозділу поліції радіостанції, підключеної до різних каналів зв'язку, для обміну інформацією під час руху й у разі виникнення будь-якої позаштатної ситуації. До відома осіб, які супроводжують членів СОГ, доводять позивні, визначають робочу частоту тощо. Важливо неухильно дотримуватися й суворо вимагати від працівників поліції та інших залучених осіб збереження в таємниці інформації про місце та час виїзду групи, а перед виїздом забезпечити режим радіомовчання;

6) чітке орієнтування учасників СОГ з обов'язковим вживанням заходів із забезпечення особистої безпеки щодо місць можливого укриття від обстрілу та можливого вогневого контакту з противником під час маршруту та подальшого огляду сховища зброї або/та боєприпасів;

7) узгодження маршруту руху СОГ до місця сховища, порядку повернення після огляду місця зберігання зброї з працівниками військових комендатур, які краще орієнтуються в місцевих умовах;

8) після прибуття на місце виявлення сховища зброї або/та боєприпасів необхідно визначити межі огляду, від чого безпосередньо залежить його результативність. Зона огляду має охоплювати не лише безпосереднє місце схову, а й шляхи можливого пересування причетних осіб, сліди їх перебування тощо. Саме тут можуть знаходитися речові докази, що вказують на особу власника або користувача сховища (речі, документи, недопалки тощо). Після цього варто виставити охорону місця події відповідно до встановлених меж. Для цього якраз і використовуються придані сили, що надають допомогу або самостійно забезпечують видалення з місця проведення огляду сторонніх осіб.

Проте під час заходів з організації охорони території, а також видалення з неї цікавих осіб (сторонніх людей), виправдано проводити прихований відеозапис і фотографування з метою подальшого вироблення версій щодо причетних осіб. Крім того, в якості джерела важливої інформації може бути відеоматеріал або фотознімки конфліктних ситуацій, реакцій натовпу тощо, зроблені в деякій мірі випадково. Така практика в комплексі сприятиме не лише унеможливленню знищення наявних слідів або залишення власних з боку сторонніх, запобіганню вчинення нападу на членів СОГ, але й подальшому встановленню причетних осіб;

9) для більш наочної фіксації ходу та результатів огляду застосовувати в обов'язковому порядку фото-, відео-, аерозйомку місця схову зброї з відображенням GPS-координат до початку динамічної стадії огляду з метою фіксації його обстановки. За допомогою GPS можна записати точні координати місць, з яких було знято зображення;

10) враховуючи встановлені межі місця події доручити саперам обстежити визначену територію з метою виявлення нерозірваних снарядів та можливих розтяжок, а також кінологам зі службово-розшуковими собаками для пошуку можливих предметів як речових доказів. Безпосередні учасники огляду під час цього процесу повинні перебувати в максимально безпечному місці;

11) слідчі й інші члени групи, які беруть участь в огляді місця події, мають бути озброєними та готовими для відбиття можливого нападу та вогневого контакту з противником. Особовий склад територіальних органів поліції, який задіяний в проведенні огляду місця схову зброї та боєприпасів, повинні бути забезпечені засобами індивідуального захисту (бронежилетами, захисними шоломами тощо). Усі співробітники поліції та військовослужбовці ЗСУ або/та Національної гвардії, які безпосередньо беруть участь в оточенні та охороні зовнішньої зони огляду, повинні бути також одягнені в засоби індивідуального захисту;

12) огляд сховища доцільно проводити в якомога стислі строки. Тривале перебування на місці події може призвести до виникнення небезпечних ситуацій для учасників огляду. Тому при великій кількості учасників (більше 12-15 осіб) СОГ раціонально розбивати на підгрупи, що діють на окремих ділянках місцевості (об'єкта), де виявлено сховище зброї (боєприпасів). Важливо організувати роботу підгруп таким чином, щоб у кожній одночасно брали участь слідчий та працівник оперативного підрозділу, спеціаліст-вибухотехнік, криміналіст, що надасть змогу діяти узгоджено та злагоджено, відповідно до вказівок керівника СОГ або іншої уповноваженої посадової особи. Під час огляду варто ретельно дослідити глибину та діаметр сховища в стіні чи землі, описати всі наявні характеристики виявленої зброї та боєприпасів, вилучити їх разом із матеріалами, в які вони загорнуті (тканина, плівка) або перебувають (дерев'яні ящики, зразки ґрунту, пластика тощо), обов'язково дотримуючись заходів особистої безпеки та виконуючи вказівок вибухотехніків (саперів) щодо переміщення, перевезення або/та зберігання вибухонебезпечних предметів.

Запропонований алгоритм проведення огляду буде ефективний лише за умови суворого дотримання правил особистої безпеки та процесуального

порядку, визначеного кримінальним процесуальним законодавством України, а також тактичних прийомів і рекомендацій щодо їх застосування.

Водночас є низка об'єктивних факторів, які негативно позначаються на ефективності огляду та можуть прогнозувати появу несприятливих наслідків у діяльності членів СОГ та допоміжних сил:

- складна оперативна обстановка й реально наявна загроза життю та здоров'ю членів СОГ, які виїжджають для проведення огляду;

- негативне ставлення місцевого населення на деокупованих територіях до ЗСУ та правоохоронних органів;

- неналежний рівень взаємодії підрозділів СБУ, Національної поліції, Національної гвардії, ЗСУ, ДСНС тощо;

- обмежені можливості якісної взаємодії слідчих й працівників оперативних працівників, залучення та використання місцевого населення до конфіденційних співробітництва, глибокого проникнення в кримінальне середовище;

- недостатнє матеріально-технічне забезпечення професійної діяльності слідчих, працівників оперативних підрозділів й криміналістів (брак витратних матеріалів, засобів зв'язку тощо);

- неналежне методичне забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів в умовах проведення стабілізаційних заходів;

- відсутність експертних установ, що забезпечують проведення всіх нагальних досліджень, передусім балістичних, вибухотехнічних, хімічних та деяких інших видів експертиз тощо.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ СХОВИЩА ЗІ ЗБРОЄЮ ТА БОЄПРИПАСАМИ НА ДЕОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ

2.1. Підготовка до проведення огляду сховища зі зброєю та боєприпасами

Огляд місця події на деокупованих територіях зазвичай пов'язаний з високим ступенем ризику для життя та здоров'я учасників слідчо-оперативної групи (далі – СОГ), працівників правоохоронних органів, які залучені для забезпечення безпеки і охорони членів слідчо-оперативної групи, інших осіб, які проживають або працюють на вказаних територіях. Саме тому під час необхідності проведення огляду місця події на тільки-но звільненій від окупантів території працівники поліції можуть узгодити можливість проведення огляду з командуванням відповідних територіальних підрозділів Збройних Сил України, які можуть забезпечити охорону і безпечні умови роботи слідчо-оперативної групи.

Завданням СОГ є виявлення, фіксація, вилучення та пакування слідів кримінального правопорушення, речових доказів, установлення свідків та потерпілих, з'ясування обставин кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного і неупередженого їх дослідження та встановлення осіб, які його вчинили.

Дії слідчого до виїзду на місце виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами.

Слідчий, під час отримання повідомлення про подію в обов'язковому порядку повинен з'ясувати:

- ❖ хто повідомив про виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами;
- ❖ чи жито заходів щодо охорони місця виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами і які саме;
- ❖ які спеціалісти та служби оповіщені про виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами.

Склад слідчо-оперативної групи визначається з урахуванням особливостей місця події – сховища зі зброєю та боєприпасами, його розміру, характеру і розмірів прилеглої території.

До СОГ, що виїжджає на місце виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами, в обов'язковому порядку входять слідчий (керівник СОГ), співробітник оперативного підрозділу, спеціаліст-криміналіст, спеціаліст-вибухотехнік, кінолог. Під час огляду сховища зі зброєю та боєприпасами **обов'язковою** є присутність спеціалістів-вибухотехніків Управління вибухотехнічної служби Національної поліції України або піротехніків ДСНС, спеціальні знання яких можуть бути необхідними під час проведення огляду, виявленні, фіксації, вилученні слідів, речових доказів. За неможливості залучити до огляду штатного спеціаліста-вибухотехнік з вибухотехнічної служби МВС військові можуть надати своїх спеціалістів-саперів. Під час огляду сховища зі зброєю та боєприпасами

обов'язковою є також присутність спеціаліста-криміналіста, спеціаліста-баліста. Враховуючи особливості місця розташування сховища, його внутрішнє обладнання, кількості та виду зброї та боєприпасів, що знаходиться у сховищі, може виникнути потреба в участі інших спеціалістів (сапери ЗСУ, працівники ДСНС, кінологи зі службово-пошуковими собаками та ін.).

На розгляд слідчого до огляду можуть бути залучені також спеціалісти з інших галузей знань: електротехнік (для надання допомоги в огляді електрообладнання, електричних мереж); будівельник (для визначення конструктивних особливостей приміщень де було виявлено сховище); хімік (для виявлення слідів хімічного походження) та інші особи, які володіють спеціальними знаннями. Слідчий має право запросити до участі в огляді місця події в якості спеціалістів також працівників відповідних підрозділів МВС України, інших органів і відомств, організацій, присутність яких здатна забезпечити ефективне проведення даної слідчої (розшукової) дії.

Порядок участі спеціаліста в слідчих (розшукових) діях, зокрема, в огляді місця події, викладений у ст.ст. 71, 214 КПК України.

Спеціаліст має бути заздалегідь попереджений слідчим про характеристику об'єкту огляду, про предмети, які можуть там знаходитися, щоб належним чином бути готовим до роботи на місці проведення слідчої (розшукової) дії: за необхідності мати захисний індивідуальний спецодяг, відповідні технічні засоби, матеріали, у тому числі для упаковки вилучених зразків зброї, боєприпасів, інших слідів, речових доказів. В наявності перед початком огляду має бути відповідний транспорт для перевезення зброї, вибухонебезпечних предметів і матеріалів.

Слід мати на увазі, що всі слідчі (розшукові) дії, пов'язані з пошуком, оглядом, розрядженням, транспортуванням та знешкодженням вибухових пристроїв і вибухових речовин (далі – спеціальні вибухотехнічні роботи), а також огляд місця вчинення вибуху проводяться разом із запрошеними слідчим, прокурором спеціалістами-вибухотехніками, які надають консультації з питань дотримання заходів безпеки під час поводження з вибуховими матеріалами.

Спеціалісти-вибухотехніки приступають до виконання спеціальних вибухотехнічних робіт тільки після залишення небезпечної зони всіма сторонніми особами. Доступ до ділянки місцевості, приміщення, яке є місцем огляду, надається лише після завершення їх обстеження спеціалістами-вибухотехніками та підтвердження ними відсутності загрози вибуху.

Спеціаліст-вибухотехнік під час підготовки до безпосереднього огляду місця події:

- обирає приміщення і обладнує робоче місце, де ним буде проводитися огляд виявлених речових доказів;
- готує спеціальну вибухотехнічну і криміналістичну техніку, освітлювальні засоби тощо;
- встановлює на необхідній безпечній відстані огороження місця події.

Враховуючи особливості місця події – сховища зі зброєю та боєприпасами, у підготовку до проведення огляду мають бути внесені заходи щодо забезпечення його охорони (оточення) по периметру можливих зон ураження

від вибуху, утворення вторинних уламків і завалів від споруд. Про всі можливі небезпечні ситуації, пов'язані з оглядом сховища зі зброєю, розрахунки спеціаліст-вибухотехнік доводить слідчому, з яким обговорює питання щодо оточення і охорони місця події від появи сторонніх осіб, застосування інших заходів безпеки.

Беручи до уваги сучасні реалії воєнного стану в Україні, повномасштабну війну, ведення бойових дій в безпосередній близькості до лінії розмежування та деокупованих територій, загрози ракетних обстрілів, оголошення повітряної тривоги, слід подбати про заходи і засоби забезпечення членів СОГ та приданих сил безпосередньо під час проведення огляду сховища зі зброєю.

Враховуючи місця знаходження вказаних сховищ (подалі від житла, або у покинутих будинках і хатах, у лісових масивах тощо), не завжди можна скористатись спеціально обладнаним укриттям в разі оголошення сигналу «Повітряна тривога» або артилерійського обстрілу. Як тимчасове надійне укриття можна використати заздалегідь замовлені для цієї мети в підрозділах МВС, Нацгвардії, ДСНС, СБУ, ЗСУ і доставлені до початку огляду бронемашини вітчизняного та/або іноземного виробництва типу «Козак», «Варта-2», «Бредлі», «Бушмастер» та схожі з ними за своїми бронезахисними якостями транспортні засоби, з розрахунку необхідної кількості посадкових місць для членів СОГ та інших учасників даної слідчої (розшукової) дії. Наведене представляє основні організаційні заходи щодо ефективного проведення огляду сховища та забезпечення життя і здоров'я його учасників, які необхідно враховувати під час проведення досудового розслідування у воєнному стані.

2.2. Особливості тактики слідчого огляду сховища зброї та боєприпасів на деокупованій території

Переходячи до розгляду тактики проведення слідчого огляду сховища зброї та боєприпасів на деокупованій території, слід мати на увазі, що результати огляду, як і протокол даної слідчої (розшукової) дії з відповідними додатками до нього, мають значення не лише для конкретного кримінального провадження за фактом незаконного обігу зброї та боєприпасів, вони можуть стати частиною доказової бази воєнних злочинів, вчинених рф під час повномасштабної війни проти України.

На підставі Статуту ООН та Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 3314 «Визначення агресії» від 14.12.1974 р., Верховна Рада України ще у 2015 р. визнала рф державою-агресором та закликала міжнародних партнерів України, серед іншого, не допустити безкарності винних за злочини проти людяності, вчинені від початку російської агресії проти України.

Для притягнення до кримінальної відповідальності військовослужбовців армії рф українські правоохоронні органи, зокрема, працівники Національної поліції, мають зібрати якомога повну базу доказів злочинів, вчинених армією країни-окупанта. Кожен із доказів воєнних злочинів російської армії потрапить також до електронного реєстру, де накопичуються матеріали для майбутніх судових справ.

Вказане визначає необхідність належної організації та дотримання тактики слідчого огляду сховищ зброї для повної і об'єктивної фіксації та документування слідів вчинених рф злочинів, для проведення за ними в подальшому судових експертиз і використання висновків експертів для розслідування воєнних злочинів і формування доказової бази щодо кожного з таких злочинів.

Огляд під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами заволодіння (ст. 263 КК України), в нашому випадку – виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами – є слідчою (розшуковою) дією, яка полягає у безпосередньому сприйнятті та процесуальному фіксуванні матеріальних об'єктів у сховищі з метою виявлення слідів злочину, інших речових доказів, з'ясування обставин події, а також інших обставин, які мають значення для розслідування. Своєчасне і якісне проведення огляду дає можливість виявити сліди і предмети, які вказують на особу злочинця, дозволяє з'ясувати обставини події, характер і механізм вчиненого. Криміналістично-значуща інформація, отримана під час огляду сховища зі зброєю та боєприпасами, сприяє висуненню версій вже під час проведення даної слідчої (розшукової) дії та вибору шляхів і засобів їх перевірки в ході розслідування.

Завданням огляду сховища зі зброєю є отримання максимальної кількості інформації, яка може допомогти визначити джерело (або джерела) походження зброї та боєприпасів, встановити механізм та інші обставини наявності у даному місці такої вогнепальної зброї у всіх деталях. Під час такого огляду вирішується низка окремих, але важливих завдань:

- 1) виявлення, фіксація й вилучення слідів злочинця/злочинців;*
- 2) одержання відомостей про можливе походження зброї (викрадена з державних заводів-виробників зброї, з правоохоронних органів, викрадена з міст зберігання в ЗСУ, зібрана на полі проведення бойових дій; зброю, необхідних для проведення слідчих дій і оперативно-розшукових заходів;*
- 3) вивчення й фіксація обстановки на місці виявлення таємного зберігання вогнепальної зброї;*
- 4) встановлення причин і умов, які сприяли вчиненню такого кримінального правопорушення.*

Об'єктами огляду сховища зі зброєю та боєприпасами можуть бути: вогнепальна зброя та боєприпаси; інша зброя (гранати, міни, запали до них); предмети зберігання вогнепальної зброї та боєприпасів (дерев'яні ящики, цинки, чохла і кейси для носіння зброї, коробки для патронів, тощо); засоби транспортування вогнепальної зброї та боєприпасів; супровідні й інші документи на зброю; інші документи, папери, предмети, речі, які знаходяться в приміщенні та можуть мати значення для розслідування.

Оскільки питання тактики проведення слідчого огляду, у тому числі вогнепальної зброї, достатньо докладно висвітлені у криміналістичній літературі, розглянемо питання використання спеціальних знань під час огляду сховищ зі зброєю та боєприпасами.

Однією з процесуальних форм використання спеціальних знань у слідчих (розшукових) діях є залучення спеціаліста, що сприяє правильній фіксації всіх

обставин на місці події, уможливилося здійснення повного комплексу досліджень слідів та речових доказів, виявлених на місці події, для повного та швидкого розкриття кримінального правопорушення.

Участь *спеціалістів* в огляді сховища зі зброєю є важливим чинником ефективного проведення даної слідчої (розшукової) дії, виявлення і вилучення всіх можливих слідів, речових доказів, збереження їх у належній якості для проведення за ними в подальшому комплексі судових експертиз.

Після прибуття СОГ на місце події, перед початком огляду слідчий роз'яснює спеціалістам їх права та обов'язки, передбачені ст. 71 КПК України, про що робить відмітку в протоколі огляду. Після цього спеціалісту-вибухотехніку слідчий доручає попереднє ознайомлення з обстановкою місця події для визначення безпечних місць для перебування членів СОГ та інших присутніх осіб.

Поки спеціаліст-вибухотехнік знайомиться з обстановкою місця події, та оцінює ступінь небезпеки для членів СОГ і учасників огляду, перебуваючи разом з усіма зазначеними особами у визначеному спеціалістом-вибухотехніком місці, слідчий складає вступну частину протоколу огляду, перевіряє можливість участі в огляді присутніх громадян як понятих, роз'яснює їм права та обов'язки, проводить інструктаж, надає доручення присутнім в складі СОГ працівникам оперативних підрозділів (щодо встановлення та опитування можливих очевидців і свідків, здійснення оперативно-розшукових заходів та ін.).

Після ознайомлення з обстановкою місця події та попереднього зовнішнього огляду місця події, спеціаліст-вибухотехнік інформує слідчого про відсутність зовнішньої небезпеки, а слідчий дає доручення присутньому спеціалісту-криміналісту на визначення об'єктів і меж для проведення фото- та/або відеозйомки.

Перед початком робочого етапу огляду спеціалісту-криміналісту слідчий доручає проведення орієнтуючої, оглядової, вузлової і детальної фото- або відеозйомки, до виходу на місце події всіх учасників огляду, щоб запобігти знищенню слідів злочину, особливо мікрооб'єктів. Під час здійснення зйомки слідчий направляє роботу спеціаліста-криміналіста, додатково орієнтуючи його на зйомку тих об'єктів і з тих напрямків, які слідчий вважає важливими, та які не визначив спеціаліст-криміналіст.

В разі виявлення в сховищі замінованих предметів, мін-пасток, спеціалісти-вибухотехніки приступають до виконання спеціальних вибухотехнічних робіт тільки після залишення небезпечної зони всіма сторонніми особами. Доступ до ділянки місцевості, приміщення, транспортних засобів надається лише після завершення їх обстеження спеціалістами-вибухотехніками та підтвердження ними відсутності загрози вибуху. Спеціальні вибухотехнічні роботи щодо рентгенографування, розрядження, руйнування, знищення, переміщення вибухових пристроїв, вибухових речовин або конструктивно схожих на них предметів супроводжуються відеозаписом їх проведення, що долучається як додаток до протоколу слідчої (розшукової) дії.

Під час проведення огляду схованки і виявлення в ньому окрім зброї та боєприпасів вибухових пристроїв, вибухових речовин або конструктивно

схожих на них предметів, з метою забезпечення безпеки членів слідчо-оперативної групи (СОГ) та уникнення знищення або пошкодження обстановки місця події слідчий повинен припинити огляд (із зазначенням даного факту і причини у протоколі слідчої (розшукової) дії) та надалі діяти за вказівками спеціаліста-вибухотехніка, який повинен:

- визначити межі зовнішньої та внутрішньої небезпечних зон, організувати розгортання необхідних елементів робочого місця та підготувати для застосування спеціальне вибухотехнічне обладнання для огляду та розряджання або винесення з місця події вибухонебезпечного предмету (предметів) для їх знешкодження;

- передбачити також можливість наявності всередині приміщення мініпасток (замаскованих вибухових пристроїв), закладених задля убезпечення виявлення схованки та проникнення до неї сторонніх осіб;

- надати свої консультації щодо способів пошуку вибухових пристроїв у радіусі небезпечної зони, необхідності залучення інших спеціалістів, визначити та узгодити зі слідчим, прокурором маршрути переміщення учасників огляду;

- під час проведення спеціальних вибухотехнічних робіт обирати способи дій з мінімальним необхідним змінюванням зовнішнього вигляду предметів і обстановки місця події.

У такому випадку безпосередній огляд місцевості навколо місця події з метою пошуку вибухових пристроїв спеціалісти-вибухотехніки проводять за участю **інспектора-кінолога** зі спеціально навченим на пошук вказаних об'єктів службовим собакою.

Слід пам'ятати, що розпорядження спеціалістів-вибухотехніків на місці події щодо визначення небезпечних зон для людей, безпечної поведінки та поводження з вибуховими матеріалами є **обов'язковими** для слідчого, членів СОГ, всіх працівників Національної поліції, ДСНС, всіх інших осіб, присутніх в безпосередній близькості до місця події.

Слідчі (розшукові) дії, пов'язані з вибуховою небезпекою, за участю спеціалістів-вибухотехніків проводяться відповідно положень Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затвердженої наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1339. Отримавши дозвіл спеціаліста-вибухотехніка, слідчий разом з спеціалістами – балістом і криміналістом заходить на місце події – у сховище та робить зовнішній огляд приміщення для ознайомлення із загальною обстановкою місця огляду, акцентуючи увагу на тому, що знаходиться всередині, яка зброя, в якій кількості, що крім зброї і боєприпасів знаходиться в приміщенні, в яких місцях, на яких предметах обстановки сховища можливе виявлення слідів злочину, мікрооб'єктів. Після цього, враховуючи думку спеціаліста-баліста і криміналіста, слідчий обирає найбільш ефективний в даному випадку метод проведення огляду.

В даній ситуації огляд сховища зі зброєю, як і приміщення, рекомендується проводити концентричним способом. При цьому огляд здійснюється по уявній спіралі – від периферії до центра місця події, в нашому випадку – від входу в сховище і далі всередину приміщення, послідовно, із

обов'язковою участю спеціаліста-вибухотехніка і баліста, оглядаючи все, що знаходиться в сховищі: зброя, яка лежить в ящиках, або на них, поруч з ними, на підлозі, замаскована зверху іншими речами та ін.

Як демонструє слідча практика, під час виявлення слідчими одного або декількох екземплярів вогнепальної зброї чи боєприпасів труднощів зазвичай не виникає. Однак, у випадках одночасного виявлення значної кількості різної зброї та боєприпасів слідчі часто припускаються суттєвих помилок організаційного й тактичного характеру, що призводить до втрати криміналістично-значущої інформації.

Огляд місця події складається з статичної та динамічної стадії. Під час статичної стадії треба зафіксувати місце виявлення зброї (на якому боці лежить зброя, у який бік спрямований ствол, виміряти відстань від зброї до не менше ніж двох постійних орієнтирів; здійснити оглядову та вузлову фотозйомку так, щоб окрім самої зброї в кадр потрапили найближчі предмети обстановки.

Під час динамічної стадії здійснюється безпосередній огляд виявленої зброї, детальна фотозйомка кожного її екземпляра або ящика зі зброєю. На детальних фотознімках має бути видно положення окремих частин і деталей зброї (затвора, курка, запобіжника тощо).

Огляд зброї та боєприпасів необхідно здійснювати в гумових рукавичках, беручи вказані об'єкти за ті частини, де залишення своїх і знищення слідів злочинця є неможливим. Вимога про рукавички обґрунтована, окрім забезпечення здоров'я особи, яка проводить огляд (слідчий, спеціаліст), також необхідністю виявлення, збереження та вилучення якомога більшої кількості слідів і мікрооб'єктів, що могла залишити особа при контактуванні зі зброєю і боєприпасами.

***Увага!** Рукавички слід змінювати, не працювати весь час в одних для уникнення перенесення одних слідів і мікрооб'єктів, які можуть залишитися від торкання зброї особами, якими зацікавлено досудове слідство, на інші, практично унеможливує ідентифікацію за ними осіб. Тим самим попередити недоліки, пов'язані із неправильною через вказані обставини роботою в рукавичках доволі тривалий час, коли можуть бути неправильно оцінені (мають ці сліди відношення до кримінального провадження або ні) виявлені сліди рук.*

При огляді зброї слід мати на увазі, що вона може бути заряджена і перебувати на бойовому взводі. Насамперед потрібно суворо дотримуватися заходів безпеки, щоб не спричинити випадкового пострілу, і виконувати цю роботу має спеціаліст-баліст. При огляді зброї важливо не знищити сліди, що можуть бути на поверхні зброї (сліди рук, текстильні волокна, волосся, сліди крові, речовина мозку, сліди запаху тощо) та не залишити своїх слідів. Тому спеціаліст-баліст має працювати в гумових рукавичках та брати зброю за ті частини, на яких зазвичай не залишаються придатні для ідентифікації сліди рук. Це можуть бути рифлені частини рукоятки, кожух-затвору, реміні, антабки та ін. При поводженні зі зброєю вона спочатку має бути розряджена, а вже потім оглядатися на предмет виявлення зазначених слідів.

Крім вказаного, спеціаліст-баліст під час огляду вказаних сховищ зі зброєю може надати допомогу слідчому у встановленні виду і моделі

конкретної ручної вогнепальної зброї (автомати, гвинтівки, пістолети тощо), боеприпасів і набойів маркування на них та на цинках з патронами, ящиках інших предметах в яких знаходиться зброя або які знаходяться у схованці і можуть мати відношення до зброї. Він може визначити, чи використовувалася дана зброя або конкретні її зразки і як давно, скільки разів; наскільки доглянута зброя (чи ретельно почищена, змащена), в якому стані знаходяться частини зброї (нові або зношені, вироблені заводськими умовами або кустарно, і які ознаки про це свідчать). Слід зазначити, що огляд усіх об'єктів в приміщенні схрону (схованки) повинен здійснюватися слідчим з обов'язковою участю спеціаліста-криміналіста, вибухотехніка та, бажано, технолога збройового виробництва. Останній може надати суттєву допомогу слідчому, зокрема, у встановлення місця виготовлення та характеристик зброї, її відповідності паспорту виробу, визначити ознаки відхилення від конструкторської документації і надати певні пояснення цьому.

Після завершення огляду місця події зброя і боеприпаси вилучаються та упаковуються належним чином у присутності спеціаліста-баліста (або безпосередньо за його участю).

Слід мати на увазі, що окремі види зброї та боеприпасів потребують особливого поводження. Зокрема, при виявленні боеприпасів до гранатометів (гранати) необхідні знання та навички поводження з відповідними об'єктами саме спеціаліста-вибухотехніка. Це обґрунтовано особливістю конструкції вказаних боеприпасів, які мають підривач, що призначений для підривання основного заряду вибухової речовини і споряджений дуже сильною високочутливою ініціюючою вибуховою речовиною, тому вони дуже чутливі до всіх зовнішніх впливів (розбирання, удар, струс, нагрівання тощо). Через це самі по собі підривачі становлять велику небезпеку і при вибуху можуть привести до загибелі людей. Через це боеприпаси до гранатометів повинні бути оглянуті спеціалістом-вибухотехніком, про що має бути складений відповідний акт, згідно якого, у відповідності до виду, типу та ступеню виявонебезпечності виявленого об'єкту, спеціаліст визначає подальші дії з виявленим об'єктом (чи має можливість до вилучення та транспортування, або знешкоджується на місці виявлення). Якщо ж виявлено підствольний гранатомет, споряджений гранатою, при його огляді та вилученні гранати з каналу ствола необхідні знання та навички поводження з відповідними об'єктами спеціаліста-баліста.

До обов'язків спеціаліста-криміналіста належить надання допомоги слідчому у виявленні фіксації, вилученні, слідів рук та мікрооб'єктів (нашарування ґрунту, піску, пилу, інших речовин, рідини, фарби, будівельних матеріалів тощо) на зброї, боеприпасах, ящиках з ними, інших предметах і речах, що знаходяться в схроні/схованці, за якими можна встановити кількість, стать, вік осіб, які мали контакт з вказаною зброєю; ознаки, що можуть вказувати на їх навички, можливий род занять або професію, проходження військової служби, у тому числі у спецпідрозділах, зокрема, зі спеціалізацією на вибухотехніці, саперній справі; їх обізнаність у вогнепальній зброї, боеприпасах, мінно-вибуховій підготовці; ознаки зовнішності з метою подальшого встановлення та ідентифікації. *Наприклад, про службу у Збройних Силах, інших воєнізованих формуваннях зі спеціалізацією на мінно-вибуховій*

справі можуть свідчити виявлені в схроні/схованці саморобні вибухові пристрої (СВП), їх принципові та електричні схеми.

Спеціаліст-криміналіст також допомагає виявляти, фіксувати, вилучати та описувати в протоколі даної слідчої (розшукової) дії сліди ніг, взуття, транспортних засобів, слідів від інструментів тощо, які могли залишитися під час обладнання схрону/схованки, підвезення, перенесення і завантаження зброї та боєприпасів. Необхідним є правильна упаковка вилучених слідів і предметів зі слідами, для чого спеціаліст-криміналіст повинен мати відповідні пакувальні матеріали, які мають бути чистими, цілими, без пошкоджень і в достатній кількості, щоб їх вистачило для всіх вилучених слідів і предметів. Стосовно окремих видів мікрооб'єктів (волосся, рідини, мікрочастинки з пофарбованих слідів рук, мікрочастинки засохлої фарби, що нашарувалася/відшарувалася і має певну форму, що може уможливити її ідентифікацію та ін.) необхідно подбати про тверду і чисту (іноді – стерильну) упаковку, яка забезпечить вилучений (вилучені) об'єкти від можливої контамінації (забруднення іншими речовинами) при їх транспортуванні до судово-експертної установи.

В разі виявлення в схованці біологічних слідів людини (кров, слина, піт, інші виділення, частинки шкіри, волосся та ін.) необхідною є участь спеціаліста-біолога. В разі неможливості участі останнього в огляді спеціаліст-криміналіст має здійснити всі необхідні заходи щодо належної фіксації та вилучення вказаних слідів та оперативної їх передачі до ДНДЕКЦ МВС України, де буде проводитися в подальшому судово-біологічна або медико-імунологічна експертиза.

Слід мати на увазі, що доручення про застосування спеціалістом (спеціалістами) техніко-криміналістичних засобів і методів не повинно бути підставою для самоусунення слідчого від проведення активних пошукових дій під час огляду сховища. Слідчий здійснює загальне керівництво оглядом та діями його учасників; керуючись власними професійними знаннями та міркуваннями, висуває версії під час огляду і визначає конкретні об'єкти для дослідження. Спеціаліст проводить заходи з виявлення, фіксації та вилучення слідів, предметів, мікрооб'єктів, а слідчий контролює цей процес, оформлюючи всі дії спеціаліста (спеціалістів) шляхом опису в протоколі слідчої (розшукової) дії.

Після завершення огляду сховища, коли є підстави вважати, що навколо сховища можуть бути виявлені інші сліди (наприклад, від транспортування ящиків зі зброєю, взуття, транспортних засобів та ін.) слідчий переходить до огляду оточуючої місцевості, як правило, ексцентричним методом (від центра місця події, тобто сховища, до периферії), оскільки іноді важко на початку огляду визначити межі місця події.

Прийнявши рішення про завершення огляду місця події, слідчий повинен отримати від спеціаліста надання інформації про вилучені слідах і про техніко-криміналістичні засоби, які були використані ним у ході огляду. Отримана інформація відображається слідчим у протоколі огляду, після чого слідчий за допомогою спеціаліста здійснює упаковку слідів злочину, копій слідів, речових доказів для подальшого транспортування до місця проведення досудового розслідування або до установи судової експертизи. Зброя та боєприпаси після огляду вилучаються та упаковуються належним чином у присутності спеціаліста-баліста (або безпосередньо за його участю).

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАЬ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ СХОВИЩА ЗІ ЗБРОЄЮ ТА БОЄПРИПАСАМИ НА ДЕОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ

3.1. Алгоритм дій членів слідчо-оперативної групи щодо фіксації слідів сховища зі зброєю та боєприпасами

Завданням СОГ є виявлення, фіксація, вилучення та пакування слідів кримінального правопорушення, речових доказів, установлення свідків та потерпілих, з'ясування обставин кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного і неупередженого їх дослідження та встановлення осіб, які його вчинили.

До СОГ, що виїжджає на місце виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами, в обов'язковому порядку входять слідчий (керівник СОГ), співробітник оперативного підрозділу, спеціаліст-криміналіст, спеціаліст-вибухотехнік, кінолог.

На розгляд слідчого до огляду можуть бути залучені і спеціалісти з інших галузей знань: електротехнік (для надання допомоги в огляді електрообладнання, електричних мереж); будівельник (для визначення конструктивних особливостей приміщень де було виявлено сховище); хімік (для виявлення слідів хімічного походження) та інші особи, які володіють спеціальними знаннями.

Дії слідчого до виїзду на місце виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами. Слідчий, під час отримання повідомлення про подію в обов'язковому порядку повинен з'ясувати:

- ❖ хто повідомив про виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами;

- ❖ чи вжито заходів щодо охорони місця виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами і які саме;

- ❖ які спеціалісти та служби оповіщені про виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами.

Дії слідчого на місці події за фактом виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами.

Разом з членами СОГ, залученими спеціалістами, запрошеними потерпілими, свідками та іншими учасниками кримінального провадження слідчий проводить огляд місця події та складає протокол огляду місця події, пов'язаний з виявленням сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами, фіксує відомості щодо обставин учинення кримінального правопорушення, проводить вимірювання та в обов'язковому порядку складає плани і схеми до протоколу огляду місця події. Вилучає речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, предмети, вилучені з обігу, а також матеріальні об'єкти, придатні для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню.

Слідчий забезпечує належне вилучення з місця події предметів, матеріалів, речей, документів та інших об'єктів у стані, придатному для проведення

експертиз, їх своєчасну передачу на схоронність уповноваженій службовій особі. Він має право заборонити будь-якій особі, залученій до проведення огляду місця події, залишати місце огляду до його закінчення та вчинювати будь-які дії, що заважають проведенню огляду.

Слідчий допитусе особисто або доручає членам СОГ – працівникам оперативних підрозділів провести допити заявника, потерпілого, свідків про обставини вчиненого кримінального правопорушення. Надає письмові доручення працівникам оперативних підрозділів про проведення інших слідчих (розшукових) дій. Доручає працівникам оперативних підрозділів, які перебувають на місці події у складі СОГ, установити за автоматизованими обліками МВС України осіб, схильних до вчинення правопорушень, пов'язаних з виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами, які проживають у районі вчинення кримінального правопорушення. Здійснює інші повноваження, передбачені КПК України.

Згідно із розподілених обов'язків між спеціалістами-вибухотехніками, синхронно проводиться комплекс заходів, що охоплюють:

- фіксацію виявлених слідів;
- складання схеми місця події з позначенням на ній виявлених слідів;
- проведення збору та пакування речових доказів;
- організацію збору та обслуговування обладнання і майна, яке було задіяне в огляді місця події.

Працівник оперативного підрозділу як член СОГ.

Ознайомлюється з обставинами виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами.

Виконує письмові доручення слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) дій.

Здійснює первинне опитування з метою виявлення свідків учинення кримінального правопорушення, збирання відомостей, що можуть бути використані як докази.

Установлює причетних до вчиненого кримінального правопорушення осіб, їх прикмети; наявність у них предметів і матеріалів, що могли бути використані для вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з виявленням сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами, інші відомості, необхідні для встановлення осіб, які вчинили це правопорушення. Про виконану роботу інформує слідчого та складає докладний рапорт на ім'я керівника територіального органу Національної поліції.

Негайно інформує слідчого про одержані дані щодо обставин вчинення кримінального правопорушення та причетних до нього осіб для їх подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та, у подальшому, негласних слідчих (розшукових) дій.

Систематично, у міру отримання відомостей, що становлять оперативний інтерес для розслідування правопорушення, інформує про це слідчого, вживає заходів щодо затримання осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення, за дорученням слідчого бере участь у проведенні обшуків та інших невідкладних слідчих (розшукових) дій.

У взаємодії зі слідчим і працівниками інших оперативних підрозділів планує роботу із розслідування кримінального правопорушення.

Бере участь у складанні узгодженого плану слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Проводить усі необхідні заходи щодо встановлення і викриття причетних до кримінального правопорушення осіб.

Використовує можливості оперативних частин слідчих ізоляторів та установ виконання покарань, а також підрозділів оперативної служби і підрозділів з проведення оперативно-технічних заходів.

Вносить пропозиції слідчому шляхом складання рапорту щодо вжиття конкретних заходів для виявлення та усунення причин і умов, що призводять до вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із формуванням сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами.

Спеціаліст-криміналіст отримує від слідчого необхідну інформацію про обставини події, дії учасників огляду місця події (зокрема, спеціалістів-вибухотехніків), що здійснювалися до його прибуття, а також завдання, які необхідно вирішити; надалі виконує доручення слідчого, прокурора, які стосуються використання його спеціальних знань. Роль спеціаліста-криміналіста полягає в пошуку, виявленні, фіксації та вилученні слідів криміналістичного походження (слідів пальців рук, слідів взуття, слідів транспортних засобів, слідів інструментів тощо), дослідженні криміналістичних об'єктів загального походження або окремих предметів, які були знайдені на місці виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами за дорученням слідчого за погодженням із спеціалістами-вибухотехніками.

На початку огляду спеціаліст-криміналіст спільно зі слідчим узгоджує порядок проведення огляду, а також здійснює фотографування місця події.

Після отримання доручення слідчого на проведення конкретних дій у динамічній стадії огляду та завдання на виявлення слідової інформації у конкретних місцях або на певних об'єктах спеціаліст-криміналіст визначає методи виявлення та вилучення слідів та приступає до роботи.

Перед переміщенням об'єкта (з метою огляду та виявлення слідової інформації) спеціалістом-криміналістом здійснюється його вузлова та детальна фотозйомка.

Під час проведення пошуку та виявлення слідів спеціаліст-криміналіст застосовує наявні технічні засоби.

Перед використанням руйнуючих методів пошуку слідів спеціаліст-криміналіст повинен отримати від слідчого та спеціалістів-вибухотехніків згоду на їх застосування та визначитися з пріоритетом слідової інформації, яка підлягає виявленню, з метою подальшого проведення експертних досліджень у лабораторних умовах. Про вжиті заходи та факти виявлення слідової інформації спеціаліст-криміналіст інформує слідчого. Під час огляду здійснюються фотографування та вилучення окремих об'єктів, фіксуються методи їх виявлення із зазначенням про це у протоколі.

За можливості сліди вилучаються разом з об'єктами-носіями. У разі неможливості вилучення слідової інформації з об'єктом-носієм спеціалістом-

криміналістом здійснюється їх фотографування за правилами масштабної фотозйомки та виготовлення копій (відбитків та зліпків) цих слідів.

Інспектор-кінолог залучається на місце виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами, як фахівець, і вживає таких заходів:

- веде пошук вибухових речовин чи зброї за допомогою службового собаки;

- шукає різні предмети і сліди (вихідні точки), від яких можна залучити собаку;

- доводить до відома членів СОГ інформацію про виявлення слідів з чіткою виявленими особливостями взуття, а також будь-яких предметів, що можуть мати значення для розслідування факту виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами;

- бере участь (зі службовим собакою) в обстеженні місць можливого перебування підозрюваних (підвалів, горищ, сховищ, лісопосадок та ін.);

- здійснює пошук підозрюваних за виявленими на місці події речами, об'єктами та предметами з одорологічними;

- запаховими ознаками із застосуванням службового собаки;

- складає акт про залучення службового собаки тощо.

Вилучення вибухових матеріалів під час огляду місця виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами.

Вилучені вибухові матеріали під час огляду місця виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами повинен оглянути спеціаліст-вибухотехнік для визначення категорії вибухонебезпечності та надання рекомендацій щодо подальшого поводження з ними з метою приведення вибухових матеріалів у стан, що дозволяє їх перевезення, зберігання, дослідження.

З метою приведення вибухових матеріалів у стан, що дозволяє їх перевезення, зберігання, дослідження, після встановлення категорії вибухонебезпечності за якісним станом спеціалістами-вибухотехніками проводяться дії, визначені в Розподілі вибухонебезпечності вибухових матеріалів за категоріями відповідно до їх якісного стану та дії щодо поводження з ними.

Визначення категорій предметів, які не містять вибухових речовин, не проводиться, а у документах, такі предмети позначаються як «безпечні».

Рішення про подальше поводження (розрядження, руйнування або знищення) щодо виявлених вибухових матеріалів під час огляду місця виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами приймають спеціалісти-вибухотехніки вибухотехнічного управління Національної поліції України за узгодженням зі слідчим (старшим СОГ).

У разі виявлення боєприпасів, саморобних вибухових пристроїв чи інших вибухових матеріалів, під час огляду місця виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами, категорія вибухонебезпечності яких не дозволяє їх надання на експертизу без знешкодження (руйнування), спеціалісти-вибухотехніки НПУ проводять спеціальні вибухотехнічні роботи зі знешкодження (руйнування) таких предметів. Під час прийняття рішення щодо

порядку поводження з вибухонебезпечними предметами збереження життя й здоров'я спеціалістів-вибухотехніків НПУ є пріоритетом.

Після проведення робіт зі знищення або знешкодження (руйнування) вибухонебезпечного предмета та вилучення його залишків складається акт знищення (знешкодження) вибухових матеріалів або таких, що їх нагадують.

Якщо залишки після знищення (знешкодження) не становлять небезпеки, про це обов'язково зазначається в Акті знищення. Якщо серед залишків наявні вибухові матеріали, які належать до категорії «надзвичайно небезпечні», процедура знешкодження (руйнування) продовжується.

Якщо серед залишків наявні вибухові матеріали, категорія вибухонебезпечності яких дозволяє їх подальше перевезення, зберігання та дослідження, на такі вибухові матеріали (у тому числі проби вибухових речовин) складається довідка про категорію вибухонебезпечності виявлених вибухових матеріалів.

У разі вилучення під час огляду місця виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами, відомості щодо безпечності вилучених із місця події інших об'єктів відображаються в протоколі огляду місця події з обов'язковим зазначенням номера спеціального жетона спеціаліста-вибухотехніка НПУ та засвідчуються його підписом. У тексті протоколу огляду обов'язково зазначається: «Усі об'єкти, вилучені під час огляду, є вибухонебезпечними і заходів безпеки при поводженні з ними не потребують» або «Усі об'єкти, вилучені під час огляду, є вибухонебезпечними і заходів безпеки при поводженні з ними не потребують, крім об'єктів, упакованих у спеціальні пакети, до яких додаються довідки про категорію вибухонебезпечності виявлених вибухових матеріалів».

Якщо безпечні об'єкти впаковуються без оформлення Довідки про категорію вибухонебезпечності та без зазначення в протоколі огляду стану їх небезпечності, на пакетах на видному місці обов'язково зазначаються такі реквізити:

- напис «Безпечно»;
- підпис, прізвище та ініціали спеціаліста-вибухотехніка НПУ;
- номер спеціального жетона спеціаліста-вибухотехніка НПУ.

У разі виявлення боєприпасів або саморобних вибухових пристроїв, категорія вибухонебезпечності яких не дозволяє їх направлення на експертизу, залежно від об'єктивних обставин події здійснюється одна з таких дій:

- ✓ вибуховий матеріал потребує негайного знешкодження чи руйнування на місці виявлення;
- ✓ вибуховий матеріал потребує знешкодження (руйнування), але можливе його перевезення до підривного майданчика, де проводиться знищення (руйнування).

У разі виявлення вибухових матеріалів, категорія вибухонебезпечності яких не дозволяє їх направлення на експертизу, а потребує їх негайного знешкодження чи руйнування на місці виявлення (з дослідженням надалі залишків), після прийняття рішення про знешкодження (руйнування) вибухонебезпечного предмета (або речовини) проводять відповідні спеціальні вибухотехнічні роботи.

Після знешкодження (руйнування) вибухових матеріалів на місці виявлення продовжується огляд місця події, збирання залишків вибухових матеріалів та їх фіксація в протоколі огляду.

У разі виявлення вибухових матеріалів, категорія вибухонебезпечності яких не дозволяє їх направлення на експертизу та потребує їх знешкодження (руйнування), але їх стан дозволяє перевезення до підривного майданчика, після прийняття відповідного рішення проводять відповідні спеціальні вибухотехнічні роботи, пов'язані з їх перевезенням та подальшим знищенням.

З метою забезпечення якісного проведення експертизи фіксується максимальна кількість геометричних параметрів об'єкта. При цьому враховується оцінювання ризику та ступінь небезпеки. Під час прийняття рішення щодо фотозйомки та вимірювання геометричних параметрів ураховується те, що попередні дії з вибухонебезпечним предметом, вібрація при його перевезенні, переміщенні до місця знищення не призвели до вибуху.

3.2. Призначення судових експертиз за результатами огляду сховища зі зброєю та боєприпасами

Під час розслідування злочинів, пов'язаних із виявленням сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами, в залежності від конкретної ситуації слідчому доводиться призначати велику кількість різноманітних експертиз. У зв'язку з цим, слідчий повинен знати сучасні можливості існуючих судових експертиз, особливості призначення таких досліджень, тактику підготовки матеріалів, вміти правильно оцінювати експертні висновки й використовувати отримані результати з метою успішного розслідування кримінальних проваджень й притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб.

Зокрема, знання слідчим можливостей вибухотехнічної експертизи та її об'єктів, має важливе значення не тільки для правильної підготовки матеріалів для призначення експертизи, але й цілеспрямованого огляду місця виявлення сховища зі зброєю та боєприпасами або вибуховими матеріалами, від якого багато в чому залежать результати експертизи й розслідування кримінального провадження загалом. Важливим питанням підготовки до проведення експертиз залишається визначення послідовності проведення декількох експертиз щодо одного і того ж об'єкта.

Серед експертиз, потреба в яких виникає під час розслідування кримінальних проваджень даної категорії, найпоширенішими є такі види експертиз: вибухотехнічна, експертиза зброї тощо. Враховуючи специфіку даної категорії злочинів, а також конкретної слідчої ситуації може виникнути потреба в призначенні й інших видів судових експертиз.

Вибухотехнічна експертиза (поділяється на: експертизу вибухових речовин, продуктів вибуху та пострілу, а також експертизу вибухових пристроїв, слідів та обставин вибуху). Предмет даного виду експертизи становить комплекс завдань, що вирішуються щодо вибухових речовин, вибухових пристроїв і слідів їхньої дії із застосуванням методів і технічних засобів, що становлять сутність спеціальних знань в галузі вибухотехніки.

До основних завдань експертизи вибухових речовин, продуктів вибуху та пострілу належать:

- установлення факту належності даного об'єкта до вибухових речовин або речовин, які можна використати як компоненти для виготовлення вибухових речовин, порохових зарядів або піротехнічних засобів;
- установлення способу виготовлення вибухових речовин;
- виявлення мікрослідів вибухових речовин і продуктів їх розкладу на предметах-носіях;
- установлення спільної родової (групової) приналежності вибухових речовин (порохових зарядів).

Для вирішення даних завдань на експертизу можуть бути поставлені такі питання:

Основними завданнями експертизи вибухових пристроїв, слідів та обставин вибуху є:

- визначення факту вибуху вибухового пристрою на місці події;
- визначення виду вибуху;
- визначення належності об'єкта до вибухових пристроїв (боєприпасів) та визначення класифікаційної категорії пристрою;
- визначення потужності вибуху вибухового пристрою;
- визначення (опис) конструкції пристрою та способу його виготовлення;
- установлення здатності пристрою викликати вибух та можливості вибуху пристрою в конкретних умовах (струс, нагрівання тощо);
- установлення наявності в обставинах справи даних, що стосуються особи, яка виготовила саморобний вибуховий пристрій і привела його в дію.

Для вирішення зазначених завдань на експертизу можуть бути поставлені такі запитання:

- чи належить до вибухових пристроїв (боєприпасів) предмет, вилучений (вказати – у кого або де)?
- чи придатний наданий предмет до використання за цільовим призначенням - до вибуху? Якщо не придатний, то з яких причин?
- які вражаючі фактори притаманні наданому пристрою?
- чи є предмети, знайдені на місці події, частинами вибухового пристрою?
- якщо так, то до якого виду пристроїв вони належать?
- яким способом, саморобним чи промисловим, виготовлено вибуховий пристрій?
- який спосіб підриву був застосований у даному випадку?
- якщо підірвано боєприпаси, до якого виду вони належать (гранати, міни, снаряди тощо)?
- чи містять надані експертів матеріали дані, що вказують на характерні риси особистості виготовлювача вибухового пристрою (професійні навички, ступінь обізнаності з технологією виготовлення і використання вибухових пристроїв тощо)?

Для проведення вибухотехнічної експертизи в розпорядження експерта надаються об'єкти дослідження, порівняльні зразки, а також матеріали кримінального провадження. Різноманітність конструкцій, механізмів вибухових пристроїв, речовин, які здатні до вибуху, та їх непередбачене

застосування, не дає можливості чітко визначити конкретне коло об'єктів цієї експертизи. На підставі експертної практики, можливо окреслити лише найбільш розповсюдженні об'єкти.

У цілому об'єкти вибухотехнічної експертизи – матеріальні носії інформації можна розподілити на три групи.

До першої групи належать власне вибухотехнічні вироби, матеріали та речовини: вибухові речовини та їх пакування, капсулі та детонатори, вогнепровідні та детонуючі шнури, гранати, міни, снаряди, підривачі, запалювачі, саморобні боєприпаси, саморобні вибухові пристрої, піротехнічні вироби, навчально-імітаційні засоби та їх залишки після вибуху або після застосування спеціальних засобів руйнування, а також предмети, що імітують вибухові речовини та вибухові пристрої.

Другу групу складають будь-які предмети обстановки місця події, що несуть на собі сліди вибуху, а також інструменти, які використовувались при знешкодженні, та залишили сліди на відповідних частинах вибухотехнічних виробів.

Третя група включає всі інші матеріали, речовини та вироби, що пов'язані з підготовкою до злочину: інструменти, пристосування, література, одяг, що використовувались при виготовленні або переробці вибухових речовин і вибухових пристроїв; побутові предмети, що мають сліди спільного зберігання з вибухонебезпечними виробами; засоби доставки вибухових пристроїв до місця вибуху, камуфляж і інші побутові предмети, а також інструменти та пристосування, що використовувались при виготовленні предметів, які імітують вибухові речовини та вибухові пристрої.

У провадженнях, пов'язаних з вибухами, експерту слід направити всі деталі (частини, уламки) вибухового пристрою (боєприпасів), знайдені на місці події. Також експерту направляються всі предмети або їх частини, на яких є сліди кіптяви, вилучені з місця події. Також направляються зібрані з епіцентру вибуху зразки ґрунту (при вибуху на ґрунті), залишки штукатурки, бетону (при вибуху в приміщенні), деталі зі слідами оплавлення (при вибуху в автомобілі) тощо. Вибухові речовини, виявлені в невеликій масі, направляються повністю, в інших випадках – у зразках. Також для проведення експертизи надаються проби ґрунту й речовин зібрані з місць найбільших руйнувань, а також проби води, повітря, зіскоби й змиви з місць найбільшого закопчення й обпалення. Окрім цього експерту надаються контрольні проби ґрунту, води й повітря, зібрані в місцях, де ймовіріше за все не містяться продукти вибуху.

До матеріалів кримінальних проваджень, які можуть мати значення для вирішення окремих завдань відносяться: протокол огляду місця події; протокол обшуку; протокол допиту свідків; протокол допиту постраждалих; протокол допиту підозрюваних осіб; інші додаткові матеріали, що містяться у провадженні (фототаблиці, відеозаписи, схеми тощо).

Для вирішення питань, пов'язаних з обставинами вибуху протокол огляду місця події обов'язково надається з планом-схемою і фотографіями. Орган (особа), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), має перевірити, чи є в цих матеріалах відомості про пошкодження на предметах, що оточують місце події; наявність чи відсутність воронки та її параметри: діаметр,

глибина, матеріал, на якому утворилась воронка (грунт, асфальт, залізобетон, деревина тощо); руйнування скла у вікнах (повне чи часткове) та відстані цих вікон від місця вибуху; сліди вибуху на предметах (наявність кіптяви, характер та інтенсивність її розподілу тощо). За потреби поповнення вихідних даних для проведення експертизи слід провести повторний огляд місця події, допит та інші процесуальні дії.

У зв'язку зі складністю проведення даної експертизи перед направленням матеріалів до експертної установи слідчому доречно буде проконсультуватись з відповідним експертом з приводу формулювання питань, достатності зібраного матеріалу, а також про можливості експертизи. При призначенні вибухотехнічної експертизи особлива увага повинна бути приділена упаковуванню предметів і речовин, що направляються на дослідження. Кожний об'єкт упаковується в окрему герметичну тару з дотриманням вимог, що стосуються транспортування вибухових речовин. Об'єкти з місця події, на яких є свіжа кров, не можна упаковувати в герметичну тару, оскільки продукти її гниття можуть перешкодити дослідженню слідів вибухових речовин. Зразки також упаковуються в герметичну тару (скляні ємності, поліетиленові мішки тощо).

У зв'язку із специфічністю об'єктів дослідження, різноманітністю питань, що можуть бути вирішені, а також методів, які при цьому застосовуються, даний різновид експертизи часто носить комплексний характер. При чому поєднуватись між собою можуть як зазначені дослідження в межах самої вибухотехнічної експертизи (наприклад, коли для експертизи вибухового пристрою або його частин (елементів), існує необхідність вирішення питання щодо вибухових речовин і продуктів вибуху), так і інших видів судових експертиз, зокрема, криміналістичних. У першому випадку таку експертизу проводить експерт вибухотехнік або декілька експертів даного виду експертизи, у другому, окрім вибухотехніка, залучаються фахівці з інших галузей знань або напрямів в межах однієї галузі (наприклад, вибухотехнічна та матеріалів, речовин та виробів або вибухотехнічна та пожежно-технічна, вибухотехнічна та судово-медична експертиза тощо).

Експертиза зброї та слідів і обставин її використання.

Даний різновид криміналістичних експертиз передбачає:

- дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї;
- дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу;
- дослідження холодної зброї;
- дослідження зброї з некінетичним принципом ураження;
- дослідження гранатометів та ствольної артилерійської зброї;
- дослідження ракетно-реактивної зброї.

Дослідження слідів пострілу, зброї та засобів з некінетичним принципом ураження, ракетно-реактивної зброї, як правило, потребує проведення комплексної судової експертизи.

Серед зазначених найбільш часто за даною категорією злочинів щодо місця виявлення сховища зі зброєю та боеприпасами або вибуховими матеріалами, проводиться дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів

до неї (раніше – судово-балістична експертиза). Дане дослідження проводиться з метою встановлення:

- належності об’єктів до вогнепальної зброї або конструктивно подібних до неї стріляючих виробів;
- установлення належності об’єктів до боєприпасів вогнепальної стрілецької зброї або конструктивно подібних до них виробів;
- визначення виду, системи (моделі) та калібру вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, а також конструктивно подібних до них виробів;
- визначення стану (справності) зброї, боєприпасів до неї та придатності їх до стрільби;
- установлення способу виготовлення або факту переробки вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та конструктивно подібних до них виробів;
- встановлення належності об’єктів до частин (деталей) вогнепальної зброї тощо.

Об’єктами дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї є: вогнепальна зброя, боєприпаси та їх частини (патрони, гільзи, кулі, шріт, картеч, пижі, прокладки), предмети зі слідами пострілу.

За допомогою дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї можуть бути вирішені наступні питання:

- 1) Чи є вогнепальною зброєю (пневматичною зброєю, газовим пістолетом чи револьвером, пристроєм вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами) предмет, вилучений у підозрюваного?
- 2) Яким способом (промисловим чи саморобним) виготовлено предмет (зброя, патрон), вилучений у підозрюваного?
- 3) До якого виду, системи, моделі, калібру належить дана зброя?
- 4) Чи придатна дана зброя до стрільби?
- 5) Чи справна дана зброя? Якщо ні, то які вона має несправності? Чи виключають ці несправності можливість пострілу?
- 6) Чи є боєприпасом патрон, вилучений на місці події?
- 7) До зброї якого виду, системи, моделі, калібру призначено патрон, вилучений на місці події?
- 8) До якого патрона (вид, модель) належить відстріляна гільза?

3.3. Проведення перевірок за криміналістичними та іншими обліками об’єктів, виявлених під час проведення огляду сховища зі зброєю та боєприпасами

Відповідно до наказу МВС України від 10.09.2009 № 390 встановлені такі рівні криміналістичних обліків Експертної служби МВС України:

- *центральний* – у Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України, в якому ведуться центральні колекції;
- *регіональний (обласний)* – в обласних науково-дослідних експертно-криміналістичних центрах МВС України, де ведуться обласні колекції;
- *місцевий (куцзовий)* – у підрозділах з експертно-криміналістичного забезпечення роботи міських, районних, лінійних органів внутрішніх справ, де

ведуться місцеві (місцеві, кушові) колекції.

Існують наступні види криміналістичних обліків залежно від завдань, що вирішуються:

- *оперативно-пошукові обліки;*
- *інформаційно-довідкові колекції.*

Оперативно-пошукові обліки (або колекції) призначені:

- для отримання інформації про особу, яка причетна до вчинення злочину;
- для ідентифікації особи, знаряддя злочину (транспортного засобу, зброї, обладнання тощо, які використовувалися під час вчинення злочину);
- для встановлення спільної родової (групової) належності матеріалів та речовин;
- для встановлення інших фактичних даних, які свідчать про вчинення злочинів конкретною особою;
- для отримання іншої інформації щодо вчинених злочинів та запобігання їм.

Оперативно-пошукові колекції формуються з об'єктів (їх копій, зображень) та (або) відомостей про них, вилучених або отриманих під час огляду місця події, проведення інших слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, а також отриманих під час криміналістичної реєстрації дактилокарт, фото- та відеозображень, записів голосів і мовлення осіб, ДНК-профіль.

Направлення об'єктів (їх копій, зображень) для постановки (перевірки) на облік здійснюється тільки після проведення їх експертних досліджень.

Інформаційно-довідкові колекції призначені для використання об'єктів, внесених до них, під час проведення експертних досліджень, оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи, підготовки орієнтовної інформації, узагальнення відомостей про причини й умови вчинення злочинів та інших правопорушень з метою запобігання їм.

Інформаційно-довідкові колекції формуються з об'єктів, що становлять інтерес для оперативно-службової, науково-дослідної та методичної діяльності, є речовими доказами в кримінальних провадженнях, за якими закінчене досудове розслідування і щодо яких є рішення суду про їх поміщення до колекцій, а також об'єктів, отриманих від установ, організацій, підприємств незалежно від форми власності.

Види криміналістичних обліків за об'єктом вирішуваних задач:

- 1) трасологічний облік;
- 2) дактилоскопічний облік;
- 3) балістичний облік;
- 4) облік холодної зброї;
- 5) облік грошових знаків, бланків документів, цінних паперів та пластикових платіжних карток;
- 6) облік осіб за ознаками зовнішності;
- 7) вибухотехнічний облік;
- 8) пожежно-технічний облік;
- 9) облік наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів;
- 10) облік генетичних ознак людини;

- 11) облік записів голосів та мовлення осіб;
- 12) облік ідентифікаційних позначень транспортних засобів та реквізитів документів (підписів, печаток, штампів);
- 13) облік матеріалів, речовин та виробів.

Методи криміналістичної реєстрації:

описовий метод – письмова фіксація відомостей про об'єкт та ознаки об'єкта, що підлягає реєстрації;

дактилоскопічний метод – фіксація папілярних узорів пальців рук живих осіб та трупів у вигляді їх відбитків на спеціальних бланках;

фотографічний метод – фіксація ознак об'єкта за допомогою засобів та методів судової фотографії;

колекційний метод – збирання й збереження об'єктів у натурі;

графічний метод – фіксація ознак об'єкта, що підлягає реєстрації, за допомогою замальовок, креслень, тощо;

змішані методи – використання попередніх методів у різних комбінаціях.

Основні форми концентрації інформації у криміналістичних обліках є наступні:

- картки;
- картотеки;
- колекції;
- альбоми;
- магнітні стрічки;
- диски;
- відеотеки, фототеки;
- слідотеки;
- банки даних, у тому числі автоматизовані банки даних.

Об'єкти, що підлягають поставленню на облік, поміщуються до колекцій після перевірки за наявними обліками та отримання негативного результату.

1. Трасологічний облік функціонує на центральному та обласному рівнях.

Трасологічний облік складається з наступних колекцій:

а) оперативно-пошукових колекцій слідів взуття, рукавичок, знарядь зламу, транспортних засобів. Формується з об'єктів-носіїв зі слідами, копій або зображень слідів взуття, рукавичок, знарядь зламу, транспортних засобів, вилучених під час ОМП, інших слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів;

б) інформаційно-довідкових колекцій зразків знарядь зламу, запірних та запірно-пломбувальних пристроїв (їх копій, зображень або відомостей про них), а також відомостей про взуття, транспортні засоби. Формується із зразків знарядь зламу, запірних та запірно-пломбувальних пристроїв, частин транспортних засобів (шини, фарне скло тощо), виробів масового виробництва (або зображень та відомостей про них).

У ДНДЕКЦ МВС України ведуться центральні оперативно-пошукові колекції слідів взуття, які формуються із зображень слідів взуття, вилучених при огляді місць вчинення убивств, замахів на вбивства; тяжких тілесних ушкоджень, які спричинили смерть; згвалтувань; розбійних нападів; пограбувань; вимагань; злочинів, вчинених з використанням вогнепальної

зброї, вибухових пристроїв та речовин, а також злочинів, коли ідентичні сліди вилучені з двох та більше місць їх вчинення, та які залишились нерозкритими.

Обласні оперативно-пошукові колекції формуються з об'єктів-носіїв зі слідами (копій, зображень слідів) та відомостей про них:

- знарядь зламу (окремі частини зламаних перешкод). В окремих випадках допускається внесення їх копій, зображень, якщо неможливо вилучити сам об'єкт, на якому були виявлені сліди;

- взуття;
- транспортних засобів;
- рукавичок.

2. *Балістичний облік* функціонує на центральному та обласних рівнях і складається з:

а) оперативно-пошукових колекцій:

- куль, гільз та патронів зі слідами зброї (формується з куль, гільз, патронів зі слідами зброї, їх копій та зображень, вилучених під час проведення огляду місця події, інших слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів;

- куль та гільз, експериментально відстріляних з вилученої, знайденої та добровільно зданої зброї;

- куль та гільз, експериментально відстріляних з табельної зброї, що знаходиться на озброєнні правоохоронних органів, уповноважених органів державної влади;

- куль та гільз, експериментально відстріляних зі зброї, зареєстрованої на об'єктах дозвільної системи;

- куль та гільз, експериментально відстріляних зі зброї, яка перебуває у власності громадян;

- відомостей про зразки саморобної зброї;

- гільз утраченої гладкоствольної вогнепальної зброї;

- відомостей про вчинені із застосуванням вогнепальної зброї злочини та факти її вилучення з незаконного обігу;

б) інформаційно-довідкових колекцій:

- зброї (натурні зразки, частини, механізми, заготовки, інструменти та відомості про них);

- боєприпасів (натурні зразки боєприпасів або їх частин, відомості про них);

- куль та гільз зі слідами зброї (кулі та гільзи, що експериментально відстріляні зі зразків вогнепальної зброї).

Центральна оперативно-пошукова колекція складається з:

- куль, гільз та патронів зі слідами зброї, вилучених під час проведення огляду місця події, інших слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів;

- куль та гільз, експериментально відстріляних з вилученої, знайденої та добровільно зданої зброї;

- куль та гільз, попередньо експериментально відстріляних з викраденої (утраченої) зброї, що зберігалася та використовувалася в Збройних Силах України, органах внутрішніх справ, інших правоохоронних органах, на об'єктах дозвільної системи, а також з нарізної, газової зброї, пістолетів і револьверів,

призначених для відстрілу патронів, споряджених гумовими або аналогічними за властивостями кулями не смертельної дії (далі – зброя “несмертельної дії”), що перебували в особистому користуванні громадян;

- інформації про вчинені на території України злочини із застосуванням вогнепальної зброї та факти вилучення з незаконного обігу такої зброї;
- гільз втраченої гладкоствольної вогнепальної зброї;
- інформації про зразки саморобної зброї.

Перевірки за колекціями куль та гільз підлягає вилучена, знайдена та добровільно здана вогнепальна зброя, яка незаконно зберігалася на підприємствах, в установах, організаціях чи в громадян (у тому числі газові пістолети і револьвери та зброя “несмертельної дії”); гладкоствольна вогнепальна зброя, дробові пістолети та револьвери, вилучені в осіб, яким згідно з кримінальним процесуальним законодавством України повідомлено про підозру у вчиненні злочинів із застосуванням зброї, а також обрізи гладкоствольної вогнепальної зброї.

3. *Облік холодної зброї* функціонує на центральному та обласних рівнях і складається з інформаційно-довідкової колекції холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів.

Колекції формуються з натурних зразків холодної зброї (її частин) і конструктивно схожих з нею виробів (копій, зображень) та відомостей про них, реєструються у журналах та зберігаються в умовах, що виключають їх втрату.

4. *Вибухотехнічний облік* функціонує на центральному та обласному рівнях і складається з:

- а) оперативно-пошукової колекції вибухових пристроїв та їх залишків;
- б) інформаційно-довідкової колекції вибухових пристроїв.

Оперативно-пошукова колекція формується з:

- саморобних і промислових вибухових пристроїв та їх залишків, вилучених під час проведення слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів;
- саморобних вибухових пристроїв, реконструйованих при проведенні експертиз;
- карток обліку вибухових пристроїв та зарядів вибухових речовин і піротехнічних засобів (вилучених, розряджених або застосованих для вчинення вибухів), складених за висновками експертиз.

До оперативно-пошукової колекції вміщуються саморобні та промислові вибухові пристрої, в яких заряди вибухової речовини та засоби підризу заміщуються інертними, не здатними до вибуху речовинами.

Інформаційно-довідкова колекція формується з:

- боєприпасів і зарядів вибухових речовин промислового виготовлення та їх комплектуючих;
- продукції народногосподарського призначення, що може бути використана для виготовлення саморобних вибухових пристроїв.

СПИСОК НОРМАТИВНИХ АКТІВ ТА НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бірюков В.В. Об'єкти криміналістичної ідентифікації, їх класифікація, властивості та ознаки. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дидоренка*. 2011. № 4. С. 238-245.
2. Вітвіцький С. С., Волобуєва О. О., Волобуєв А. О. Методика розслідування незаконного поводження зі зброєю та бойовими припасами: монографія. Київ : ВД «Дакор», 2021. 308 с.
3. Затенацький Д. В. Ідеальні сліди в криміналістиці (техніко-криміналістичні та тактичні прийоми їх актуалізації): монографія / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2010. 160 с.
4. Коцюба С.А. Криміналістична характеристика слідової картини у справах про незаконне заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 178-182. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2018-1-178-182>
5. Криміналістика: підручник / [В. Д. Берназ, В. В. Бірюков, А. Ф. Волобуєв]; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : ХНУВС, 2011. 666 с.
6. Криміналістика: підручник / [В. В. Пяковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін.]. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 544 с.
7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2013 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, 11-12, 13. Ст. 88. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
9. Огляд місяця події при розслідуванні окремих видів злочинів: наук.-практ. посіб. / за ред. Н.І. Клименко. К.: Юрінком. Інтер, 2005. 216 с.
10. Офіс Генерального прокурора : офіційний веб-сайт. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>
11. Мальгіна А. С. Слідова картина створення терористичної групи чи терористичної організації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №9. С. 338-340. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-9/83>
12. Марків І. С. Слідова картина як елемент криміналістичної характеристики незаконного заволодіння вогнепальною зброєю [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/FP/2011-4/11miczvz.pdf
13. Мельниченко С. П. Слідова картина незаконного переміщення вогнепальної зброї. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3. Том 2. С. 88-95.
14. Мельниченко С. П. Криміналістична характеристика способів незаконного переміщення вогнепальної зброї. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. Том 3. Вип. № 2. С. 90-93. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2016_2%283%29_22
15. Перетятко С. А. Проблеми призначення та проведення експертизи під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263-1 Кримінального кодексу України. *Криміналістика і судова експертиза*. 2022. № 67. С. 114-123. <https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.13>

16. Поліщук В. В., Мельник Р. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв та об'єктів, перероблених у вогнепальну зброю: монографія. К.: «Центр учбової літератури», 2017. 174 с.

17. Приходько Ю. П. Теоретичні та практичні аспекти судової вибухотехнічної експертизи. *Сучасні тенденції розвитку національного законодавства: збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції*. НУБіП. К., 2014. С. 75–77.

18. Приходько Ю. П. Виявлення та фіксація слідів вибухових пристроїв як джерело інформації про скоєний злочин. *Криміналістика та судова експертиза: міжвідом. наук.-метод. зб.* / Мініст України, КНДІСЕ; редкол.: А. В. Янчук, О. М. Олійник, О. Г. Рувін та ін. К., 2015. Вип. 60. С. 357–361.

19. Приходько Ю. П. Можливості техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних вибухів. *Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2016. Вип. 243. 203–213.

20. Приходько Ю. П. Особливості розслідування злочинів, що скоєні шляхом вибуху вибухових пристроїв. *Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конфр.* (28 жовтня 2016 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 221–225.

21. Приходько Ю. П. Характеристика слідів застосування вибухових пристроїв на місці кримінального вибуху. *Молодий вчений*. 2015. № 10(25), Частина 2. С. 125–136.

22. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: закон України від 7 березня 2002 р. № 3099-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 32. Ст. 225. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text>

23. Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних об'єктів експертної служби МВС: наказ МВС України від 10.09.2009 № 390. Режим доступу: https://zakononline.com.ua/documents/show/295652_295717

24. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: наказ МВС України від 03.11.2015 р. № 1339. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#Text>

25. Про правовий режим воєнного стану: закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

26. Сезонов В. С., Охріменко С. С., Антонюк О. В. Система криміналістичного документознавства: зарубіжний досвід. *Міжнародний науковий журнал “Інтернаука”*. Серія: “Юридичні науки”. 2021. № 1(35). С. 89–97. <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2021-1-6813>

27. Тарасенко О. С. Елементи криміналістичної характеристики незаконного поводження з вогнепальною зброєю, що вчиняється злочинними об'єднаннями. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Серія ПРАВО. Вип. 41. Т. 3. С. 222–227.

28. Тімченко І. С. Використання спеціальних знань під час розслідування умисного випуску на ринок України небезпечної продукції. *Актуальні питання публічного і приватного права*. 2016. № 3(14). С. 98–103.

29. Шеремет А. П. Криміналістика : навчальний посібник. 2-ге вид. К. : Центр навч. літератури, 2009. 472 с.

30. Шредер М., Шумська О. *Незаконний обіг боєприпасів в Україні*. 2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-Report-Illicit-Ammunition-Ukraine-UKR_0.pdf

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Навчальне видання

Охріменко С. С.,
Александренко О. В.,
Приходько Ю. П.

**ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД
ЧАС ОГЛЯДУ СХОВИЩА ЗІ ЗБРОЄЮ ТА
БОЄПРИПАСАМИ НА ДЕОКУПОВАНИЙ
ТЕРИТОРІЇ**

Методичні рекомендації

Підп. до друку 04.12.2023. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 2,56. Зам. № 0412-23.
Наклад 300 прим.

Виготовлювач ТОВ «7БЦ»
03067, м. Київ, вул. Олекси Тихого, 84
e-mail: 7bc@ukr.net, тел: (044) 592-00-80
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №5329 від 11.04.2017